

ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Год выдання 38-ы
№ 103 (2463)
30 снежня 1969 г. АЎТОРАК
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ЗАКОН БЕЛАРУСКАЙ САВЕЦКАЙ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ РЭСПУБЛІКІ
АБ АХОВЕ ПОМНІКАЎ КУЛЬТУРЫ

Адзначаючы дзяржаўную важнасць захавання помнікаў культуры, якія маюць вялікае гістарычнае, навуковае, мастацкае значэнне і адлюстроўваюць творчыя сілы народа, яго быт, культуру, рэвалюцыйныя, працоўныя і баявыя традыцыі, і з мэтай усебаковага выкарыстання помнікаў культуры ў інтарэсах савецкага грамадства Вярхоўны Савет Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі **пастанаўляе:**

Артыкул 1. Усе размешчаныя на тэрыторыі Беларускай ССР помнікі культуры, якія маюць гістарычную, навуковую або мастацкую каштоўнасць і з'яўляюцца дзяржаўнай уласнасцю, уласнасцю калгасаў, іншых кааператыўных арганізацый, іх аб'яднанняў, уласнасцю грамадскіх арганізацый або асабістай уласнасцю грамадзян, знаходзяцца на ўліку і ахоўваюцца дзяржавай.

Клопаты аб захаванні помнікаў культуры з'яўляюцца ганаровым, патрыятычным абавязкам усіх грамадзян.

Артыкул 2. Дзяржаўнай ахове падлягаюць:

а) помнікі гісторыі: збудаванні і месцы, звязаныя з найбольш важнымі гістарычнымі падзеямі ў жыцці народаў СССР, рэвалюцыйным рухам, заваяваннем і абаронай Савецкай улады, грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнамі, сацыялістычным будаўніцтвам; помнікі мемарыяльнага значэння, звязаныя з жыццём і дзейнасцю выдатных дзяржаўных і грамадска-палітычных дзеячаў, народных герояў, выдатных дзеячаў навукі, культуры і тэхнікі, іх магілы; помнікі гісторыі тэхнікі, ваеннай справы, гаспадаркі і быту;

б) помнікі архітэктуры: архітэктурныя ансамблі і комплексы збудаванняў, якія маюць вялікае горадабудаўнічае значэнне, асобныя выдатныя творы архітэктуры, у тым ліку і сучаснай: старажытныя цэнтры гарадоў; грамадзянскія і культавыя будынкі, крэпасці, палацы, паркі, масты, сцены, руіны і рэшткі старажытных архітэктурных збудаванняў, надмагільныя помнікі, а таксама звязаныя з імі творы манументальнага жывапісу, скульптуры, дэкаратыўна-прыкладнога і садова-паркавага мастацтва, пабудовы народнай каменнай і драўлянай архітэктуры;

в) помнікі мастацтва: творы станкавага жывапісу і скульптуры, творы графікі і прадметы дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва;

г) помнікі археалогіі: старажытныя курганы, гарадзішчы, збудаванні на палях, рэшткі старажытных паселішчаў, замкаў і гарадоў, старажытныя фартыфікацыйныя збудаванні, земляныя валы, равы, шахты, руднікі; старажытныя могілкі, магільнікі, магілы, старажытныя надмагільныя збудаванні; старажытныя малюнкі і надпісы, высечаныя на каменнях і сценах, месцы знаходак касцей выкапнёвай жывёлы, а таксама знойдзеныя старажытныя прадметы.

Артыкул 3. Помнікі культуры падраздзяляюцца на помнікі агульнасаюзнага, рэспубліканскага і мясцовага значэння.

Пералік помнікаў культуры, якія маюць агульнасаюзнае значэнне, зацвярджаецца ў парадку, прадугледжаным заканадаўствам Саюза ССР.

Помнікі культуры рэспубліканскага значэння прымаюцца пад дзяржаўную ахову Саветам Міністраў Беларускай ССР, а мясцовага значэння — выканаўчымі камітэтамі абласных і Мінскага гарадскога Саветаў дэпутатаў працоўных.

Спісы помнікаў культуры рэспубліканскага значэння зацвярджаюцца Саветам Міністраў Беларускай ССР, мясцовага значэння — выканаўчымі камітэтамі абласных і Мінскага гарадскога Саветаў дэпутатаў працоўных па ўзгадненні з Міністэрствам культуры Беларускай ССР.

Парадак аднясення помнікаў культуры да катэгорыі рэспубліканскага або мясцовага значэння ўстанаўліваецца Саветам Міністраў Беларускай ССР.

Артыкул 4. Помнікі культуры рэспубліканскага значэння комплекснага характару, якія маюць асаблівае гістарычнае, навуковае або мастацкае значэнне могуць быць аб'яўлены запаведнікамі.

Парадак аб'яўлення помнікаў культуры запаведнікамі ўстанаўліваецца Саветам Міністраў Беларускай ССР.

Артыкул 5. Арганізацыя ўліку, аховы і прапаганды помнікаў культуры, а таксама нагляду за захаваннем іх ажыццяўляецца выканаўчымі камітэтамі абласных, раённых, гарадскіх, сельскіх і пасялковых Саветаў дэпутатаў працоўных пры садзейнічанні Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры.

Артыкул 6. Кіраўніцтва і кантроль за пастаноўкай справы ўліку, аховы, рэстаўрацыі, выкарыстання і прапаганды помнікаў культуры ажыццяўляецца Міністэрствам культуры Беларускай ССР.

Указанні Міністэрства культуры Беларускай ССР па пытаннях захавання, рэстаўрацыі і выкарыстання помнікаў культуры з'яўляюцца абавязковымі для ўсіх устаноў, прадпрыемстваў і арганізацый, незалежна ад іх ведамаснай падпарадкаванасці, а таксама грамадзян.

Артыкул 7. Органы Міністэрства культуры Беларускай ССР:

а) бяруць на ўлік нававыяўленыя помнікі культуры і прымаюць меры для іх захоўвання да вырашэння пытання аб аднясенні іх да катэгорыі помнікаў, якія падлягаюць дзяржаўнай ахове;

б) аглядаюць і абследуюць помнікі культуры, прымаюць меры да папярэджання іх псавання, знішчэння, да аднаўлення помнікаў культуры;

в) прыпыняюць ва ўстаноўленым парадку будаўніцтва і іншыя віды работ, якія закранаюць помнікі культуры, калі яны вядуцца з парушэннем гэтага закона.

Артыкул 8. Помнікі культуры (будынкі і збудаванні) могуць быць перададзены выканаўчымі камітэтамі абласных і Мінскага гарадскога Саветаў дэпутатаў працоўных па ўзгадненні з Міністэрствам культуры Беларускай ССР установам, прадпрыемствам і арганізацыям для выкарыстання ў культурна-асветных і іншых мэтах.

Гэта перадача праводзіцца ў парадку, устаноўленым заканадаўствам Саюза ССР.

Артыкул 9. Пры дзяржаўных органах аховы помнікаў культуры могуць ва ўстаноўленым парадку ствараецца спецыяльныя гаспадарча-разліковыя арганізацыі па выкарыстанні і прапагандзе помнікаў культуры.

Артыкул 10. Грашовыя сродкі, што паступаюць ад выкарыстання і прапаганды помнікаў культуры, а таксама сродкі, спагнаныя ў адпаведнасці з артыкулам 23 гэтага Закона, залічваюцца ў спецыяльныя сродкі і выдаткоўваюцца на мерапрыемствы, звязаныя з аховай, рамонтам, рэстаўрацыяй і прапагандай помнікаў культуры.

Стаўкі арэнднай платы за карыстанне помнікамі культуры (будынкі і збудаванні) устанаўліваюцца Саветам Міністраў Беларускай ССР.

Артыкул 11. Кіраўнікі устаноў, прадпрыемстваў і арганізацый, а таксама грамадзяне, у карыстанні якіх знаходзяцца помнікі культуры, нясуць адказнасць за захаванасць гэтых помнікаў і своечасовы рамонт.

Артыкул 12. Помнікі культуры, якія выкарыстоўваюцца не ў адпаведнасці з іх характарам і прызначэннем і могуць быць з прычыны гэтага разбураны ці папсаваны, падлягаюць па патрабаванні дзяржаўных органаў аховы помнікаў культуры неадкладнаму адабранню ад іх карыстальнікаў са спагнаннем з іх нанесенай помніку страты ў размеры кошту работ па аднаўленні.

Калі помнікі культуры, якія належаць грамадзянам, утрымліваюцца імі безгаспадарча, яны могуць быць адабраны і перададзены ва ўласнасць дзяржавы ў парадку, прадугледжаным артыкулам 147 Грамадзянскага кодэкса Беларускай ССР.

Артыкул 13. Помнікі культуры рамантуюцца і рэстаўрыруюцца па планах, якія зацвярджаюцца Міністэрствам культуры Беларускай ССР. Праекты іх рамонту і рэстаўрацыі зацвярджаюцца ва ўстаноўленым парадку па ўзгадненні з Міністэрствам культуры Беларускай ССР.

Рамонт і рэстаўрацыя помнікаў культуры, што выкарыстоўваюцца для культурных і іншых мэт, ажыццяўляюцца за кошт сродкаў устаноў, прадпрыемстваў і арганізацый, у карыстанні якіх знаходзяцца гэтыя помнікі.

Рамонт і рэстаўрацыя невыкарыстоўваемых помнікаў культуры ажыццяўляюцца за кошт сродкаў бюджэту.

Рамонт і рэстаўрацыя помнікаў культуры, якія з'яўляюцца асабістай уласнасцю грамадзян, ажыццяўляюцца за кошт сродкаў уласнікаў або ўладальнікаў.

Артыкул 14. Для помнікаў культуры ўстанаўліваюцца межы ахоўных зон і зоны рэгулявання забудовы. Межы гэтых зон устанаўліваюцца для помнікаў рэспубліканскага значэння Саветам Міністраў Беларускай ССР, мясцовага значэння — выканаўчымі камітэтамі абласных і Мінскага гарадскога Саветаў дэпутатаў працоўных па ўзгадненні з Міністэрствам культуры Беларускай ССР.

Рэжым утрымання ахоўных зон і зон рэгулявання забудовы вызначаецца ў парадку, які ўстанаўліваецца Саветам Міністраў Беларускай ССР.

Артыкул 15. Пры распрацоўцы генеральных планаў і праектаў планіроўкі і забудовы гарадоў і іншых населеных пунктаў павінны прадугледжвацца зоны рэгулявання забудовы і ахоўныя зоны помнікаў культуры.

Артыкул 16. Змяненне, перароўка, перамяшчэнне і знос помнікаў культуры, забудова тэрыторыі запаведнікаў і ахоўных зон помнікаў культуры робяцца толькі ў выключных выпадках з дазволу:

а) Савета Міністраў Беларускай ССР — адносна помнікаў культуры рэспубліканскага значэння і запаведнікаў;

б) выканаўчых камітэтаў абласных і Мінскага гарадскога Саветаў дэпутатаў працоўных па ўзгадненні з Міністэрствам культуры Беларускай ССР — адносна помнікаў культуры мясцовага значэння.

Змяненне, перароўка, перамяшчэнне і знос помнікаў культуры, забудова тэрыторыі запаведнікаў і ахоўных зон помнікаў культуры агульнасаюзнага значэння ажыццяўляюцца ў парадку, устаноўленым заканадаўствам Саюза ССР.

Артыкул 17. Пры зносе або перароўцы помнікаў культуры органы Міністэрства культуры Беларускай ССР з удзелам Акадэміі навук Беларускай ССР і Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры арганізуюць работу па завяршэнні навуковага даследавання і фіксацыі дадага помніка (абмеры, раскопкі, фатаграфаванне, складанне чарцяжоў і да т. п.). Расходы на гэту работу робяцца за кошт устаноў, прадпрыемстваў і арганізацый, якія атрымалі дазвол на знос або перароўку помніка.

Артыкул 18. Перамяшчэнне, вываз за межы Беларускай ССР помнікаў культуры рэспубліканскага і мясцовага значэння, а таксама твораў жывапісу і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, якія знаходзяцца ў іх, дапускаюцца ў парадку, які ўстанаўліваецца Саветам Міністраў Беларускай ССР.

Артыкул 19. Помнікі культуры, якія з'яўляюцца ўласнасцю каапературных або грамадскіх арганізацый і маюць гістарычную, навуковую ці мастацкую каштоўнасць, могуць быць набыты дзяржавай па дагаворы з іх уласнікамі або ў парадку прымусовага выкупу па водле пастановы Савета Міністраў Беларускай ССР. Уласніку кампенсуецца кошт выкупленага помніка.

Артыкул 20. Правядзенне разведак і раскопак археалагічных помнікаў рэспубліканскага і мясцовага значэння дапускаецца толькі пры наяўнасці «адкрытага ліста», які выдаецца Акадэміяй навук Беларускай ССР і зарэгістраваны ў Міністэрстве культуры Беларускай ССР, а помнікаў агульнасаюзнага значэння — у парадку, які ўстанаўліваецца заканадаўствам Саюза ССР.

Артыкул 21. Пры выяўленні ў час правядзення земляных, будаўнічых, меліярацыйных і іншых работ помнікаў культуры, іх частак, рэштак ці слядоў землекарыстальнік або выканаўца работ абавязан неадкладна прыпыніць работу і паведаміць аб гэтым выканаўчаму камітэту мясцовага Савета дэпутатаў працоўных. Працяг работы дапускаецца толькі з дазволу выканаўчага камітэта раённага, гарадскога Савета дэпутатаў працоўных, узгодненага з Міністэрствам культуры Беларускай ССР.

Артыкул 22. Пры ахове помнікаў культуры, якія знаходзяцца на тэрыторыі Беларускай ССР, захоўваюцца палажэнні канвенцыі «Аб ахове культурных каштоўнасцей ў выпадку ўзброенага канфлікту», ратыфікаванай Прэзідыумам Вярхоўнага Савета Беларускай ССР 18 сакавіка 1957 года.

Артыкул 23. Установы, прадпрыемствы або арганізацыі, а таксама грамадзяне, якія прычынілі шкоду помніку культуры або яго ахоўнай зоне, абавязаны аднавіць ранейшы стан помніка ці яго ахоўнай зоны або кампенсаваць нанесеную страту ў поўным аб'ёме.

Артыкул 24. Асобы, якія вінаваты ў знішчэнні, разбурэнні або псаванні помнікаў культуры, калі іх дзеянні не выклікаюць крымінальнай адказнасці, а таксама ў правядзенні самавольных раскопак археалагічных помнікаў, падвяргаюцца штрафу, які накладаецца сельскімі, пасялковымі Саветамі дэпутатаў працоўных і іх выканаўчымі камітэтамі або адміністрацыйнымі камісіямі пры выканаўчых камітэтах раённых, гарадскіх, сельскіх і пасялковых Саветаў дэпутатаў працоўных у памеры: на грамадзян — да 50 рублёў і на службовых асоб — да 100 рублёў.

Накладанне і спагнанне штрафаў, а таксама абскарджванне пастаноў (рашэнняў) аб накладанні штрафаў, прадугледжаных гэтым Законам, ажыццяўляюцца ў адпаведнасці з заканадаўствам Беларускай ССР.

Пералік службовых асоб, якім даецца права складання пратаколаў (актаў) аб парушэннях, прадугледжаных часткай першай гэтага артыкула, устанаўліваецца Міністэрствам культуры Беларускай ССР і Дзяржаўным камітэтам Савета Міністраў Беларускай ССР па справах будаўніцтва.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
С. ПРЫТЫЦКІ.

Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Д. ЛУКАШЭВІЧ.

26 снежня 1969 года,
гор. Мінск.

ІХ ПЕРШЫХ ВІТАЕ РАНІЦА

Ужо некалькі гадоў Саюз пісьменнікаў Беларусі з'яўляецца культурным шэфам Мінскага завода аўтаматычных ліній. Пісьменнікі — частыя госці рабочых. У цэхах адбываюцца гутаркі аб навінках беларускай літаратуры, аб творчых планах пісьменнікаў. Сёння на старонках пісьменніцкай газеты мы расказваем пра людзей завода, пра тое, чым жыве яго калектыў.

ЧАЛАВЕК і машына... Яшчэ калі толькі нараджалася індустрыя, самыя светлыя галовы таго часу непакоіла думка, што падзел працы побач з машынамі створыць людзей-машын, што чалавецтва падурнее. А зараз мы смела можам сказаць: чалавецтва не падурнела. Хутчэй наадварот, яно зрабіла пэўны крок наперад. Але ў краінах капіталу, дзе бязлітасны канвеер выціскае з рабочых усе сокі, людзі-машыны — тыповая з'ява. У нашай краіне чалавек не стаў бяздумным прыдаткам механізмаў. Ён стаў уладаром машыны. Ён хоча, каб яна была больш паслухмянай, зручнай, прыносіла задавальненне, памагала развіваць яго здольнасці. Менавіта на гэтыя думкі наводзіць пачутая гаворка на Мінскім заводзе аўтаматычных ліній.

А было так. У абедзенны перапынак каля газетнай вітрыны сабраліся рабочыя. Пачатак размовы я не захапіў, таму адразу не мог зразумець, аб чым ідзе гаворка.

— Дык як называецца гэтая навука? — дапытваўся каржакаваты пажылы рабочы.

— Эрганоміка, — амаль па складах прачытаў рослы дзяцюк з рыжымі пракуранымі вусамі. — Навука аб узаемаадносінах чалавека з акаляючым асяроддзем. Нарадзілася яна на стыку тэхнічных навук, фізіялогіі, псіхалогіі і гігіены працы. Карацей, сутнасць навукі: чалавек і машына. І як зрабіць, каб яны паміж сабой ладзілі...— пераказваў вусаты артыкул з «Праўды» «Псіхалагічны пашпарт машыны».

—Першы раз чую пра гэтую... от халера, забываецца... эрганоміку. Язык так і цягне на аканоміку... Мне здаецца, што гэта дужа добрая навука, — зноў пачаў каржакаваты. — А то чорт ведае, чым гэтыя канструктары думаюць. Намалююць такі станок, што потым прыходзіцца бегаць вакол яго. Пульт не там дзе трэба. З усіх бакоў тырчаць розныя рычагі. Іншы канструктар забывае, што не мы існуем для машын, а машыны для нас...

— Не, браце, ты ўжо перахапіў. Станкі ўвогуле не благія... — запярэчылі яму. — Ёсць, канечне, нязручнасці...

— Во, во нязручнасці. А колькі мы чаго перарабляем. Фрэзероўшчыкі, што прыязджалі на конкурс, дзіву даваліся. Усім спадабаліся нашы штрэвелі ды і цісачкі пнеўматычныя таксама...

Размова працягвалася далей. Падумалася мне, што артыкул яшчэ будзе абмяркоўвацца і ў сталовай, і па дарозе дамоў, бо гэтая праблема кранае кожнага рабочага.

Тры дні хадзіў я па цэхах завода. Спачатку маім гідам быў Герман Сагальчык. Мы пазнаёміліся з ім у камітэце камсамола, і ён добраахвотна прапанаваў свае паслугі.

Герман таўхануў дзверы і адразу запахла лесам, смалой. Гэта быў мадэльны цэх. З сасны, бярозы, буку тут робяць рэчы самых нечаканых форм. Вось мадэль, якая нагадвае рамонак. Праўда, кветку гэтую не ўпляцеш у вянок — адзін яе нават не паднімеш.

— Работа ў мадэльшчыкаў складаная. Ад іх залежыць далейшы лёс мадэлі... Мадэльшчык павінен быць на ўсе рукі майстрам. І чарцяжы чытаць, як сам канструктар, і, калі хочаце, душой адчуваць будучую дэталь.

Мы пайшлі ўслед за мадэлямі ў ліцейны цэх, дзе з іх адлівалі металічную форму. Тут грукаталі механічныя «трамбавальшчыкі» — станкі, з дапамогай якіх утрамбоўваецца сумесь у апоках.

— У нас многа цікавых людзей... Раю пазнаёміцца з начальнікам цэха Барысам Фёдаравічам Дудзецкім. Ён скончыў Маскоўскі інстытут сталі і сплаваў. Светлая галава. А які арганізатар! Некалькі гадоў назад наш цэх быў самым адстаючым, а як узначаліў яго Дудзецкі, справы пайшлі. Заўсёды ёсць план. Паміж іншым, усе ўпэўнены, план будзе. На маю думку, кіраўнік павінен мець энергію лакаматыва. А калі ён будзе працаваць імпульсіўна — кароткімі скачкамі, — то і падначалены калектыў будзе ліхарадзіць.

Герман пачаў працаваць на заводзе токарам, калі быў студэнтам Беларускага політэхнічнага інстытута. Зараз працуе на вельмі адказным участку, які забяспечвае металам завод. Ён камсорг цэха, бацька двух малых сыноў.

У кавальскім цэху стагналі ад жары газавыя камеры, гахкалі механічныя молаты. У канцы цэха былі расчынены вароты і бачыліся бялюткія заснежаныя дрэвы. Здалёк здаваўся гэты пейзаж зусім нерэальным, ён нагадваў карціну мастака, устаўленую ў цёмную рамку, альбо нейкі тэатральны заднік да спектакля пра зіму...

Якіх-небудзь дзесятак гадоў назад тут была пустэча. А потым з'явіліся людзі, загудзелі машыны. Закіпела будоўля. Цікава, як яно было, як пачынаўся завод? Адразу захацелася пагутарыць з кім-небудзь з яго будаўнікоў. Я падзякаваў свайму «гіду» і пайшоў шукаць кіраўнікоў цэха. «Ці ёсць у нас ветэраны? — перапытаў парторг кавальскага цэха, сярэдняга росту, спакойны, разважлівы мужчына. — Вядома, ёсць. Ну, вось хоць бы Вольга Плiско. Падніміцеся на другі паверх, там яна працуе».

МАЛАДЫ ВЕТЭРАН

Заўсёды, калі чуеш слова «ветэран», уяўляеш сівога дзядзьку з вусамі або пажылую жанчыну, якія шмат чаго пабачылі на свеце. А тут насустрач мне паднялася зусім маладая мілая жанчына, мякка, сарамліва ўсміхнулася, бліснуўшы незвычайна белымі зубамі. Відаць, ёй не было яшчэ і трыццаці, хаця, калі верыць жарту заканадаўцаў мод, дык жанчын старэй трыццаці і не бывае.

— Як пачынаўся завод? — паўтарыла яна. — Ой, гэта доўгая песня...

— А ты праспявай скарочана, — усміхнулася яе суседка.

Летам 1956 года прыехала Вольга ў Мінск. Яна толькі-толькі скончыла школу. Паступіць вучыцца не ўдалося. Ды і работы цікавай у сваім Глуску не было. Прачытала ў газеце, што будуецца завод, сабрала невялічкі чамадан і паехала ў Мінск. Прыйшла на будоўлю.

— Што ты ўмееш рабіць? — спыталі ў яе.

Пацiснула плячыма. Нічога.

— Ну, то будзеш цэглу падаваць...

Вось так і стала Вольга падсобніцай.

— Першыя дні ніяк не спраўлялася. Муляр папаўся дужа спрытны. Усё падганяе. Давай, давай, не спі, паварочвайся... Прыйдзеш пасля змены, дык ні рук, ні ног не чуеш. А потым уцягнулася. Стала паспяваць. Нават і песні спявалі мы, падсобніцы. Бывала, надвячоркам проста на рыштаваннях як зацягнем, дык далёка было чутно... Пачаў расці завод з мадэльнага цэха. Потым ліцейку, кавальскі цэх будавалі і адразу ж прадукцыю выпускалі...

Калі кавальскі цэх уступіў у строй, Вольгу прызначылі ўчотчыцай. Потым яна паступіла ў тэхнікум. Ох, як гэта цяжка, працаваць і вучыцца, калі ў цябе сям'я, па горла хатніх клопатаў... Але не здалася, не адступіла. Зараз Вольга Плiско тэхнолаг-планавік.

— Нават не верыцца, што я так даўно на заводзе. На маіх вачах ён вырас. Нямала маіх цаглін у яго сценах. І падлічыць іх цяжка. Мо з дапамогай ЭВМ, — усміхаецца Вольга. — За гэты час і наша работа змянілася. На заводзе ёсць свой вылічальны цэнтр. Машыны падлічваюць, колькі чаго зрабіў чалавек з пачатку пяцігодкі, колькі планаў, норм выканаў.

«МЫ—КАВАЛІ І ДУХ НАШ...»

У кавальскім цэху ўжо заступіла на вахту другая змена. Молаты маўчалі, а газавыя камеры гудзелі ва ўсю. У праходзе перакурвалі і гучна смяяліся кавалі. Адзін з іх здаўся мне знаёмым. «Дзе я бачыў гэтага чалавека?» — сіліўся я ўспомніць і не мог. Я прайшоў у канец цэха. Тут над невялічкім столікам, прымацаваным да сцяны, схіліўся над чарцяжамі далёка ўжо немалады, хударлявы жылісты чалавек. Пазнаёміліся. Якаў Андрэевіч Матняк. У яго я запытаўся пра чалавека, які мяне зацікавіў.

— Дык гэта ж наш Грышын. А бачылі вы яго, мабыць, у «Агеньку», яго неяк фатаграфавалі...

Так, сапраўды, партрэт Грышына я бачыў у часопісе. Пакуль я ўспамінаў, Грышын выкаціў з печы ярка-малінавы цурбан, кранам падцягнуў яго да молата. Метал, нібы воск, плюшчыўся пад ударамі. Каваль толькі паспяваў паварочваць. Рабіў гэта Грышын лоўка, лёгка і я здзівіўся, калі даведаўся, што цурбан важыць амаль чатыры пуды. Пасля молата ён стаў падобны на вялізную гранату. Доўгі шлях па цэхах пройдзе гэтая граната, пакуль ператворыцца ў бліскучую, адпаліраваную, нібы люстэрка, дэталь — «рукаў паўвосі». Дэталь гэтую з нецярпеннем чакае мінскі завод «Ударнік».

— Хлопец зух. Праца гарыць у яго руках... Родам ён з Арлоўшчыны. Служыў тут і застаўся. Прыйшоў на завод, на які год пазней за мяне. Калі я тут адзінаццаць гадкоў, дык і ў яго добры дзесятак за плячыма... Грышын — майстар. Перадавік наш, камуніст.

Пра сябе Якаў Андрэевіч расказваў не вельмі ахвотна, але сёе-тое я даведаўся. Родам Матняк з вёскі Ярмолічы Вілейскага раёна. З кузняй пазнаёміўся яшчэ ў дзяцінстве. Праўда, ні бацька яго, ні дзед кавалямі не былі. Затое па матчынай лініі і дзед, і прадзед, і ўсе дзядзькі былі славутымі кавалямі. Адзін з дзядзькоў—Пятрок Сарока—стаў яго настаўнікам. «Дзьмухні, Андрэевіч, крышачку», — прасіў ён. Якаў з усёй сілы цягаў цяжкія мяхі. Яму даводзілася рабіць вухналі, сціզорыкі. Так памалу і авалодваў ён кавальскім майстэрствам. Потым пачалася вайна. Змагаўся Якаў Андрэевіч у партызанскай брыгадзе імя Суворава. А калі адгрымела ваеннае ліхалецце, зноў узяўся за молат. Працаваў на заводзе імя Кастрычніцкай рэвалюцыі. А затым прыйшоў на МЗАЛ.

— Я, брат, думаю збіраць паперы на пенсію. Трэба трохі перадыхнуць. Мо з паўгода адпачну. Больш, канечне, не вытрымаю і прыйду зноў сюды. Спадзяюся, прымуць. Кавалёў не хапае. А рабочаму чалавеку без работы немагчыма. Пакуль сілёнка ёсць, трэба нешта рабіць. Трэба каваць. Мы ж кавалі, як у той песні пяюць, і дух наш молад...

Якаў Андрэевіч карыстаецца славай харошага настаўніка. Яго выхаванцы працуюць на многіх прадпрыемствах Мінска.

ЭСТАФЕТА

На заводзе аўтаматычных ліній клапоцяцца аб будучай змене. Як дбайныя гаспадары гадуюць тут маладых майстроў. Бывалыя рабочыя шэфствуюць над навічкамі. Як эстафету яны перадаюць ім свае веды, вопыт. І гэта дае выдатны плён. Мне і хочацца расказаць пра аднаго вучня і яго настаўніка.

У нядзелю 30 лістапада на МЗАЛе праходзіў Усесаюзны конкурс маладых фрэзероўшчыкаў. У Мінск прыехалі дэлегаты з Азербайджана, Грузіі, Літвы, Латвіі, Эстоніі, Масквы, Петразаводска, Барнаула... Ад Беларусі ў конкурсе ўдзельнічаў Алег Паташнікаў з Віцебска і Пётр Ісаенка з МЗАЛа. Мне расказвалі, што каля станка Ісаенкі стаяў цэлы натоўп гледачоў, бо працаваў Пётр прыгожа. Строгае журы высока ацаніла майстэрства юнака, а ён, дарэчы, быў самым маладым удзельнікам конкурсу — Пятру нядаўна споўнілася васемнаццаць гадоў.

...Стройны, падцягнуты юнак завіхаецца ля станка. Вось металічны брусок замацаваны, праверены памеры. Пётр уключае станок. З-пад фрэзы сыпанулі іскры, разам зліліся ў залаціста-чырвонае колца, і колца гэтае, як нож масла, здымае слой у паўсантыметра вельмі цвёрдай храміраванай сталі. Потым яшчэ слой, але ўжо танчэйшы... Я стаю ўбаку і гляджу, як

(Заканчэнне на 2-й стар.)

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За заслугі ў развіцці савецкага тэатральнага мастацтва і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем з дня нараджэння народная артыстка Беларускай ССР, актрыса Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы Макарава Галіна Кліменцьеўна ўзнагароджана Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ХАЙ БУДЗЕ РАДАСЦЮ ДАРОГА...

АБ ВЫКАРЫСТАННІ ПОМНІКАЎ ГІСТОРЫІ І КУЛЬТУРЫ Ў ТУРЫСЦКА-ЭКСКУРСІЙНАЙ РАБОЦЕ

Ці задумваўся хто, колькі чалавек у рэспубліцы штогод прымаюць удзел у турысцкіх паходах-экскурсіях? Аказваецца — мільёны... Калі пайшла аб гэтым гаворка на аб'яднаным пленуме Беларускага рэспубліканскага савета па турызме і экскурсіях і Беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, пленуме, які быў прысвечаны выкарыстанню помнікаў гісторыі і культуры ў турысцка-экскурсійнай рабоце, то многія з прамоўцаў рабілі вывад: паток турыстаў заспеў гэтыя абедзве арганізацыі крыху знянацку.

Мемарыяльны комплекс у Хатыні наведала сёлета за паўгода больш двух мільёнаў чалавек. Толькі за адно лета ў Мінску пабывала сто турысцкіх цягнікоў. Сёлета ў паходах моладзі па месцах рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славы ўдзельнічала 1,7 мільёна юнакоў і дзяўчат. У выніку гэтых паходаў устаноўлена 860 невядомых раней імён воінаў і партызан, што загінулі ў баях за Радзіму, створана і адкрыта 640 грамадскіх музеяў і 1386 куткоў-покояў баявой славы савецкага народа, адноўлена 130 партызанскіх зямлянак, пастаўлена 275 помнікаў, абеліскаў, мемарыяльных дошак. Такія паходы праходзяць ужо не першы год. Новы этап пахода камсамольцаў і моладзі па месцах рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славы, які зараз пачынаецца, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна і 25-годдзю перамогі над гітлераўскай Германіяй.

Зараз у рэспубліцы працуюць 13 экскурсійна-турысцкіх бюро — ва ўсіх турысцкіх цэнтрах і гарадах Оршы, Барысаве, Полацку, Лідзе, Бабруйску і Баранавічах. У наступным годзе яны павінны толькі па пуцёўках абслужыць больш мільёна чалавек, яшчэ большую колькасць — неарганізаваных экскурсантаў-аматараў. Пяцідзённы рабочы тыдзень намнога павялічыў бюджэт вольнага часу. Практычна зараз амаль трэць года рабочыя і служачыя могуць поўнасцю прысвяціць павышэнню свайго культурнага ўзроўню, азнаямленню з культурна-гістарычнымі каштоўнасцямі Беларусі. Пастановай ЦК КП Беларусі, Савета Міністраў БССР і Беларускага савета прафсаюзаў «Аб мерах па далейшым развіцці турызму і экскурсій у Беларускай ССР» прадугледжваецца павялічыць колькасць турыстаў у бліжэйшыя гады ў 5—6 разоў.

Ужо рэальны, а не толькі плануемы паток турыстаў, стварыў шматлікія цяжкасці. Як іх адолець? Што робіцца і што яшчэ трэба зрабіць, каб акружыць турыста клопатамі і ўвагай, каб было што яму паказаць?

Перш за ўсё прапагандаваць турысцкія маршруты і аб'екты, прыцягваць да гэтага, акрамя штатных работнікаў савета па турызме, экскурсійных бюро, таварыства па ахове помнікаў, таксама партыйна-камсамольскі актыў, работнікаў культасветустаноў і інтэлігенцыю горада і вёскі, ветэранаў рэвалюцыі, войнаў і мірнай працы, сведкаў падзей. Каб помнікі гісторыі і культуры загаварылі на ўвесь голас, патрэбна шырока расказваць пра іх у прэсе, па радыё і тэлебачанні. Больш выпускаць аб іх буклетаў, даведнікаў, брашур, плакатаў, паштовак, памятак турысту, лістовак, значкоў, сувеніраў. Патрэбна спецыяльная секцыя прапаганды ў таварыстве аховы помнікаў, патрэбны спецыяльны часопіс ці бюлетэнь. Трэба, урэшце, усе помнікі, якія ўключаны ў турысцкія маршруты, прывесці ў нармальны тэхнічны і экспазіцыйны стан, добраўпарадкаваць пад'езды і месцы стаянак транспарту, адчыніць павільёны для адпачынку і гандлёвыя пункты, санітарна-тэхнічныя аб'екты.

Да помнікаў гісторыка-рэвалюцыйных і помнікаў ваенных пракладзены сотні турысцкіх маршрутаў. Пра многія з іх выдадзены карты і буклеты-даведнікі. Адзін толькі турысцкі клуб «Гарызонт», які ўжо існуе пяць гадоў пры Мінскім педагагічным інстытуце імя М. Горкага, распрацаваў больш пяцідзесяці маршрутаў.

Менш за ўсё распрацавана турысцкіх маршрутаў да помнікаў архітэктуры і культуры. У час пленума ў руках многіх яго ўдзельнікаў можна было бачыць невялічкія кніжачкі з чырвоным сілуэтам вежы Навагрудскага замка — «Памятники зодчества Белоруссии», падарожную кніжыцу па пяці турысцкіх маршрутах: Брэст — Ружаны — Сынкавічы — Мір — Несвіж; Мінск — Заслаўе — Магілёў — Мсціслаў; Гродна — Ліда — Навагрудак — Любча; Віцебск — Полацк — Паставы — Камаі; Гомель — Чачэрск — Слаўгарад — Крычаў. Гэты даведнік выпушчаны зусім нядаўна Беларускім таварыствам аховы помнікаў гісторыі і культуры, склалі яго У. Чантурыя і І. Элентух.

Зноў і зноў удзельнікі пленума звярталіся да гэтых пяці маршрутаў, са зразумелай зацікаўленасцю гаварылі аб тым, каб хутчэй іх падрыхтаваць да ўсеагульнага як знешняга, так і ўнутранага агляду.

Інстытутам «Белдзяржпраект» ужо нямала зроблена, каб распрацаваць турысцкую сетку Беларусі комплексна, з уключэннем у яе зон адпачынку. Усяго будзе створана восем турысцкіх комплексаў, у тым ліку Полацкі, Мірскі, Нарачанскі, Тураўскі, Мастоўскі і іншыя. Аднак да ажыццяўлення гэтага праекта яшчэ патрэбна вельмі і вельмі многа зрабіць.

Пленум прыняў пастанову, у якой намеціў шэраг мерапрыемстваў. Ажыццяўленне іх дасць магчымасць хутчэй і паўней выканаць пастанову ЦК КП Беларусі, Савета Міністраў БССР і Белсаўпрофа «Аб мерах па далейшым развіцці турызму і экскурсій у Беларускай ССР» і пастанову ЦК КП Беларусі «Аб стане і мерах паляпшэння аховы помнікаў гісторыі, мастацтва і архітэктуры ў Беларускай ССР».

У рабоце пленума прынялі ўдзел намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Клімаў, намеснікі міністра культуры БССР Р. Мачулін і А. Ваніцкі, загадчык сектара культасветработы ЦК КПБ Ю. Лабун.

П. АНДРЭЕЎ.

ВЕЧНАЯ КРЫНІЦА НАТХНЕННЯ

З ПАСЯДЖЭННЯ СЕКЦЫІ ПРОЗЫ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Вобраз Уладзіміра Ільіча Леніна, яго жыццё і рэвалюцыйная дзейнасць — невычэрпная крыніца творчага натхнення для савецкіх мастакоў слова, для майстроў разца і пэндзля, для дзеячоў кіно і тэатра.

Ленінская тэма ў літаратуры і мастацтве — адказная, пачэсная складаная, неабдымная. Як падступіцца да яе! Дзе знайсці патрэбныя словы, якімі можна было б расказаць іншым пра вялікае жыццё найвялікшага з людзей! Як выказаць усё тое, што напаўняе душу і сэрца, калі думаеш пра жыццё Уладзіміра Ільіча, пра здзейсненае ім!

Пра ўсё гэта ішла гаворка на чарговым пасяджэнні секцыі прозы Саюза пісьменнікаў Беларусі, якое адбылося ў мінулую сераду, 24 снежня. На парадку дня пасяджэння было пытанне: «Ленінская тэма ў творчасці беларускіх пісьменнікаў».

Адкрыў пасяджэнне старшыня бюро секцыі прозы Янка Скрыган. Ён гаворыць аб тым, што ў савецкай літаратурнай Ленініяне ёсць значны ўклад і беларускіх літаратараў, што сённяшняе пасяджэнне секцыі прысвечана менавіта гэтаму важнаму і адказнаму пытанню — рабоце нашых пісьменнікаў над стварэннем вобраза Леніна, над распрацоўкай імі ленінскай тэмы.

— Ленінская тэма ў літаратуры — надзвычай цяжкая, — гаворыць Іван Шамякін. — І таму, натуральна, не кожны пісьменнік адважваецца брацца за яе распрацоўку. Я ў гэтым кірунку зрабіў пакуль што вельмі мала, хоць як пісьменнік, як адзін з кіраўнікоў нашага Саюза пісьменнікаў, зацікаўлены ў тым, каб беларуская літаратурная Ленініяна папаўнялася. Бо, будзем шчырымі, яна яшчэ бедная, асабліва ў прозе.

Прамоўца гаворыць далей аб тым, як ён рыхтаваўся да работы над распрацоўкай ленінскай тэмы, як вывучаў матэрыял. У гэтай сувязі ён адзначае, што ў раскрыцці гэтай тэмы ў нашай літаратуры зроблена яшчэ вельмі мала, і не толькі ў беларускай, а ўвогуле ва ўсёй савецкай літаратуры. Возьмем, гаворыць І. Шамякін, адну толькі гісторыю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Яна, па сутнасці, яшчэ не знайшла належнага адлюстравання ў савецкай літаратуры.

— Калі я знаёміўся з розным ленінскім матэрыялам, — працягваў І. Шамякін, — дык адчуў і другое. Адчуў тое, што матэрыял гэты сапраўды невычэрпны. Проста губляешся ў ім. Адны толькі ленінскія дакументы — пісьмы, тэлеграмы, запіскі — даюць багацейшы матэрыял для пісьменніка. Адзін з такіх дакументаў падштурхнуў мяне на напісанне аповесці. Дакумент гэты—рэзалюцыя Леніна на пісьме семнаццацігадовага салдата, у якім ён прасіў вызваліць яго ад воінскай службы і дапамагчы паступіць на вучобу. Мяне ўразіла гэтае пісьмо салдата і рэзалюцыя Уладзіміра Ільіча. Справа ў тым, што пісьмо гэтае напісана ў першыя дні рэвалюцыі, недзе паміж 25 і 28 кастрычніка. Я доўга думаў пра ўсё гэта, не даваў спакою лёс таго маладога салдата. Але як падступіцца да яго! Дапамог выпадак. Аднойчы сустрэўся з адным генералам, лёс якога мне вельмі блізка нагадаў лёс таго салдата. І вось напісалася аповесць, адрасаваная ў першую чаргу дзецям старэйшага ўзросту. Ёсць у аповесці і раздзел з Уладзімірам Ільічом. Малады салдат трапляе ў Петраград і сустракаецца з Леніным. Хочацца думаць, што раздзел гэты мне ўдаўся. Ленінскі дакумент падказаў мне сюжэт і для напісання апавядання «Хлеб».

Далей І. Шамякін гаворыць пра ленінскія дакументы, звязаныя з Беларуссю, падкрэслівае, што такіх дакументаў таксама нямала і што кожны з іх адкрывае цікавейшыя старонкі гісторыі нашай краіны, нашага народа.

Аб сваёй рабоце над стварэннем вобраза Леніна гаварыў на пасяджэнні Васіль Хомчанка.

— Пісаць пра Леніна неймаверна цяжка, — падкрэсліў прамоўца. — І невыпадкова тое, што не кожны з нас адважваецца брацца за гэтую тэму. Я пераканаўся ў гэтым, працуючы над апавяданнямі пра Леніна і асабліва тады, калі працаваў над нарысам «Справа аб замаху на Леніна».

В. Хомчанка падзяліўся з прысутнымі сваёй новай задумай, якая выспела ў працэсе работы над архіўнымі матэрыяламі. У прыватнасці, ён расказаў аб адным эпізодзе першых гадоў рэвалюцыі, звязаным з клопатамі маладой Савецкай дзяржавы і непасрэдна Уладзіміра Ільіча аб захаванні культурна-гістарычных помнікаў на тэрыторыі Беларусі.

Сваімі думкамі пра здабыткі беларускай Ленініяны падзяліўся Анатоль Вялюгін. Ён адзначыў, што з кожным годам яна папаўняецца новымі творамі, што творчая актыўнасць дзеячоў мастацтва і культуры асабліва ўзрасла за апошні час, у дні падрыхтоўкі да слаўнага ленінскага юбілею. А. Вялюгін падрабязна спыніўся на тым, што зрабілі і робяць да 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна беларускія кінадакументалісты. У заключэнне прамоўца ўнёс прапанову, каб у новым годзе практыкаваць больш частыя справаздачы пісьменнікаў, якія працуюць над ленінскай тэмай.

Пра аднаго з першых кінааператараў, якія здымалі Уладзіміра Ільіча Леніна, — пра Эдуарда Тысэ, — гаварыў Аляксей Слесарэнка.

Іван Грамовіч і Мікалай Аляксееў у сваіх выступленнях падкрэслілі вялікую адказнасць пісьменніка, які працуе над творамі, звязанымі з імем правадыра рэвалюцыі. Яны гаварылі таксама пра тое, што ленінская тэма ў літаратуры надзвычай шырокая, што яна ўключае ў сябе і наш сённяшні дзень, сённяшнія справы савецкага народа — як працяг пераможнага поступу ленінскіх ідэй.

На пасяджэнні выступіў Піліп Пестрак. Ён прачытаў свае вершы, прысвечаныя Уладзіміру Ільічу Леніну.

Вынікі гаворкі падвёў сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Іван Мележ.

— Вельмі добра, — гаворыць ён, — што мы сабраліся пагаварыць пра гэта напярэдадні 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча. Вельмі добра і тое, што гаворка наша атрымалася шчырай, хвалюючай, шырокай. Нам ёсць пра што пагаварыць, ёсць што абмеркаваць. Беларускія пісьменнікі ўсё актыўней уключаюцца ў распрацоўку ленінскай тэмы.

І. Мележ выказаў пажаданне. каб такія гаворкі былі больш частыя, каб абмеркаванні твораў пра Леніна ў Саюзе пісьменнікаў сталі традыцыйнымі, каб у гэтых абмеркаваннях прымалі ўдзел не толькі пісьменнікі, але і шырокія колы грамадскасці.

Нібы працягваючы думку, выказаную І. Мележам, Ніл Гілевіч унёс прапанову праводзіць у клубе Саюза пісьменнікаў штотыднёвыя «літаратурныя панядзелкі», на якіх абмяркоўваць новыя творы пісьменнікаў, заслухоўваць справаздачы літаратараў аб паездках за мяжу і падарожжах па нашай краіне, сустракацца з цікавымі людзьмі.

У заключэнне ўдзельнікі пасяджэння паглядзелі дакументальны фільм «Ленін. Апошнія старонкі».

У МАСТАКОЎ ПРЫНЯМОННЯ

У Гродна адкрылася абласная выстаўка работ мясцовых мастакоў, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна.

На выстаўцы прадстаўлена каля ста работ жывапісцаў, графікаў, скульптараў, керамістаў.

Цэнтральнае месца займаюць карціны мастакоў А. Сяльвестрава і Д. Старалаўнікава «Ленін у Шушанскім» і «Лямпачка Ільіча».

Увагу наведвальнікаў прыцягваюць пейзажы роднага Прынямоння мастакоў М. Плужніка і І. Пушкова, серыя графічных лістоў В. Шчарбакова і К. Пятрова на тэму — «Гродна сёння».

Скульптурныя творы дэманструюць В. Галубкіна і В. Пятраеў, чаканка прадстаўлена цікавымі работамі А. Волкава — «Аквалангіст» і «Стары Гродна».

Лепшыя работы мастакоў Прынямоння будуць выбраны на рэспубліканскую выстаўку, прысвечаную стогадоваму Ленінскаму юбілею, якая да знамянальнай даты адкрыецца ў Мінску.

НАРАДЖАЮЦЦА Ў СЛОНІМЕ ПЕСНІ

Вайна для Анатоля Рэутава закончылася пад Варшавай. Там ён быў паранены і трапіў у шпіталь. Як далёкі ўспамін з таго часу застаўся баявы медаль «За адвагу», атрыманы ім за ўдзел у вызваленні Народнай Польшчы.

Зараз Анатоль Рэутаў — загадчык клуба кардоннай фабрыкі «Беларусь». Аднак у Слоніме ведаюць яго і як аўтара многіх песень.

Сёлета, у год Ленінскага юбілею, самадзейны кампазітар напісаў тры песні: «Беларусь мая», «Цёплыя вёсны» і «В'етнам змагаецца». Тэксты для мелодый Анатоля Рэутава піша рабочы кардоннай фабрыкі Валерый Шкіль.

М. РЫЛКО.

БІБЛІЯТЭКАРЫ РАЯЦЦА

У Магілёве адбыўся семінар загадчыкаў гарадскіх, раённых, прафсаюзных бібліятэк і бібліятэк партыйных кабінетаў і дамоў палітычнай асветы, прысвечаны рацыянальнай арганізацыі працы бібліятэкара.

Удзельнікі семінара абмеркавалі пытанні: «Што пісаў і гаварыў У. І. Ленін аб навуковай арганізацыі працы», «Як зрабіць нашу працу эфектыўнай», «Навуковая арганізацыя працы ў бібліятэках вобласці».

На семінары адбылася сустрэча з пісьменнікамі-землякамі А. Пысіным, В. Матэвушавым, П. Шасцерыковым.

Н. МЕЛЬНІКАВА, В. САКАЛОЎСКІ.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

Абласны тэатр у Гомелі паказаў прэм'еру спектакля «Толькі адно жыццё» па драме Аркадзя Маўзона. Пастаноўка галоўнага рэжысёра заслужанага артыста БССР Іосіфа Папова, дэкаратыўнае афармленне мастака А. Белазёрава.

На здымку, прысланым у рэдакцыю артыстам тэатра П. Філіпавым, сцэна са спектакля. У ролі Іванова заслужаны артыст БССР М. Пало, Корбута — артыст П. Вараб'ёў.

ІХ ПЕРШЫХ ВІТАЕ РАНІЦА

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

Пётр вымае брусок, пераварочвае, замацоўвае, і зноў заскакалі іскаркі, пасыпаліся тонкія стружкі. Ісаенка адступіў на крок, глянуў на мяне, быццам запрашаючы палюбавацца гэтым відовішчам. Цёмныя, нібы спелыя вішні, вочы яго бліскалі ад захаплення.

Я ўжо ведаў сёе-тое з яго кароткай біяграфіі. Пётр прыехаў у Мінск з Беразіно. Маці яго, настаўніца, угаворвала застацца дома:

— Як жа ты будзеш там... без мяне? Ты ж яшчэ дзіцянё...

Але хлопец стаяў на сваім:

— Не гавары так, мама. Я ўжо дарослы. Хачу працаваць...

Неўзабаве Пётр паступіў у Мінскае прафесіянальна-тэхнічнае вучылішча. Практыку праходзіў на МЗАЛе. Завод яму спадабаўся, пасля заканчэння вучобы Ісаенка папрасіўся сюды. Тут сустрэліся і пасябравалі два чалавекі: зусім зялёны падлетак і былы франтавік, вопытны рабочы, камуніст Сямён Пятровіч Сусько. «Я, брат, у тваім узросце штурмам браў Кёнігсберг...» Не, з гэтых слоў Сямён Пятровіч ніколі не пачынаў гамонку з маладым рабочым. Ніколі не павучаў навічка, але заўсёды быў гатовы памагчы яму. І на пачатку часцяком дапамагаў.

Шэфства карысна абодвум. У аднаго за плячыма семнаццаць гадоў сяброўства з фрэзерным станком, у другога — тэарэтычныя веды, цікаўнасць і прага да новага. Яны абодва актывісты. Сусько — член партыйнага бюро цэха, член савета па рабоце з моладдзю, адважны дружыннік. Важнае грамадскае даручэнне ёсць і ў Ісаенкі. Ён — няштатны інспектар дзіцячага пакоя Ленінскага аддзялення міліцыі. Не адзін падлетак з колішняй кепскай славай стаў зусім іншым пасля знаёмства з Пятром, не аднаму з іх захацелася быць падобным на яго... Калі ж выдаецца вольная хвіліна, Ісаенка з кнігай. Ён заўзяты аматар чытання.

— Пятрок вельмі здольны хлопец. Далёка пойдзе... Калі вытрымае адно выпрабаванне. Самае суровае, на маю думку,— выпрабаванне славай. А слава да яго ўжо падкрадваецца...

І хоць гаварыў гэта Сямён Пятровіч з усмешкай, успрымаць перасцярогу трэба з поўнай сур'ёзнасцю. Думаю, што Пётр так і зразумее.

СЯРОД ЛЮДЗЕЙ СВАІХ

Мы ішлі па заводзе з Мікалаем Дзямідавічам Бялугіным, сакратаром парткома. Ля станка завіхаўся малады рабочы, побач з ім старэйшы, відаць, наладчык. «Не працуе. Нешта недзе заела», — развялі яны рукамі. «Дайце мне халат», — папрасіў Бялугін. Праз чвэрць гадзіны станок ажыў.

— Калі б так лёгка было разбірацца ў людзях, — усміхнуўся сакратар. — Чалавек, брат, больш складаны механізм... Здаецца, у Льва Талстога ёсць такая думка. Не памятаю, як там даслоўна. Прыблізна так: з гадзіннікам нельга абыходзіцца груба — зломіш. Да чалавека трэба падыходзіць яшчэ больш асцярожна, бо чалавек намнога складаней за гадзіннік...

Мікалай Дзямідавіч пачаў свой шлях на заводзе расточнікам. Працаваў і вучыўся ў Беларускім політэхнічным інстытуце. Здольнага стараннага хлопца заўважылі, назначылі тэхнолагам, потым майстрам. Затым яго выбралі старшынёй заўкома. А не так даўно камуністы завода аказалі былому расточніку вялікі давер — абралі сваім важаком. Бачыў я Бялугіна сярод рабочых, слухаў яго размову, бачыў, як з ім вітаюцца людзі. І нават па гэтым можна было меркаваць, што парторг — чалавек паважаны.

— Завод наш, можна сказаць, унікальны. У нашай краіне ёсць толькі два такія прадпрыемствы. Але затое і цяжкі. Мы выпускаем не асобныя станкі, а лініі. Свайго роду маленькія заводы. Лінія можа мець чатыры, шэсць, дзесяць, а то і больш станкоў розных тыпаў. І таму рабочы сёння робіць адну дэталь, заўтра — другую. Гэта значыць, новыя чарцяжы, наладка і г. д. Сёлетні год — экзамен для калектыву. Ідзе рэканструкцыя завода, ці як мы кажам, тэхнічнае пераўзбраенне. Мы ж будаваліся і адразу давалі прадукцыю. Станкі, абсталяванне ставілі не так, як патрабуе тэхналогія, а што раней паступала, тое і пускалі ў ход. Зараз многае пераастаўляем, каб не было лішніх перавозак, каб дакладней працавалі ўсе звенні.

З захапленнем расказваў Мікалай Дзямідавіч пра перадавікоў завода, пра падарункі рабочых ленінскаму юбілею. Завадатарамі спаборніцтва ў гонар слаўнага юбілею выступаюць камуністы. Фрэзероўшчык А. Філіч ужо выканаў з пачатку пяцігодкі больш сямі гадавых норм. Наступаюць яму на пяткі токар Г. Шапавалаў, шліфоўшчык К. Салянік. Усе трое камуністы, няўрымслівыя актывісты. Падобных прыкладаў можна прывесці вельмі шмат.

Вярнуўшыся з завода, я неяк хацеў адшукаць Бялугіна па тэлефоне. І мне ўсё адказвалі: «Пайшоў у пятнаццаты механічны... Пайшоў да канструктараў... У ліцейку.» Не, не кабінетны ён работнік, парторг з МЗАЛа.

ЧАЛАВЕК ІГРАЕ НА ВАЛТОРНЕ

Скончылася змена. З прахадной густым натоўпам пацягнуліся людзі. Гаманлівымі стайкамі разыходзіліся яны ва ўсе бакі. Што яны робяць пасля змены? Як праводзяць выхадныя дні? Пяцідзёнка намнога павялічыла бюджэт вольнага часу. А вольны час, гаворачы словамі К. Маркса, гэта свайго роду прастора для ўсебаковага развіцця асобы. Як жа гэта «прастора» выкарыстоўваецца?

У кожнага чалавека ёсць нейкія таленты і захапленні. Адзін — заўзяты аматар чытання, другі — спеваў, трэці любіць маляваць, а чацвёртага хлебам не кармі, пусці на рыбалку. Электрык Валерый Груздоў вельмі любіць музыку. Гэта яго даўняе і самае моцнае захапленне.

— Не ўяўляю сваё жыццё без музыкі, — гаворыць Валерый. — Яна памагае быць чалавекам, памагае жыць...

Лёс у Валерыя незвычайны. Вайна жорстка абышлася з ім. Хлапчуку было тры гады, калі незнаёмыя людзі прывялі яго ў дзіцячы дом. Ён не памятаў ні бацькі, ні маці, ні нават свайго імя. У дзіцячым доме ён адчуў клопат і ласку сваёй вялікай маці-Радзімы.

— Я быў не адзін такі. Памятаю, калі пачалі вызначаць дні нараджэння, усе крычалі: «Мне сёмае лістапада, мне Першае мая!». Вядома, усім не хапіла знамянальных дат. Мне вызначылі чатырнаццатага ліпеня. Таксама святочны дзень. Нацыянальнае свята французаў, дзень узяцця Бастыліі...

Пасля дзіцячага дома Валерый стаў выхаванцам вайсковай часці, іграў у ваенным аркестры. Тут ён моцна пасябраваў з валторнай. Яна спявала то сумна, задумліва, то звонка і радасна, нібы гулкае чыстае рэха ў сонечным сасновым бары. У арміі палюбіў ён і сур'ёзную, класічную музыку. Яна стала вернай спадарожніцай на ўсё жыццё. Зараз Валерый іграе ў заводскім духавым аркестры. Расце ў яго сын. Бацька спіць і бачыць сына прафесійным музыкантам. «А што? Слых у майго Ігара выдатны. Рытм адчувае. Мелодыі песень запамінае адразу. Праўда, малому ўсяго чатыры гады. Падрасце, будзе бачна». Зрэшты, не гэта галоўнае: выйдзе з яго прафесійны музыкант, ці ён будзе працаваць разам з бацькам на заводзе. Важна, што музыку ён будзе любіць і разумець.

— Неяк збіраліся стварыць у нас эстрадны аркестр. Але так і не сабраліся. І мастацкай самадзейнасці ў нас амаль няма... — са шкадобай расказваў Валерый.

Так, сапраўды мастацкай самадзейнасцю на МЗАЛе пахваліцца не могуць. Свайго Дома культуры прадпрыемства не мае. Самадзейным артыстам няма дзе разварнуцца. Драмгуртkоўцы праводзяць рэпетыцыі ў камітэце камсамола, у чырвоным кутку ліцейнага цэха збіраюцца спевакі. Не так даўно ў адным з заводскіх карпусоў адкрылі невялікую актавую залу са сцэнай. Значыць, паявілася, хоць і не вельмі трывалая, але ўсё-такі база, значыць, мацней загучаць песні на МЗАЛе. У камітэце камсамола настроены аптымістычна: «Будзе ў нас мастацкая самадзейнасць. Абавязкова будзе».

Несумненна, можа быць. Таксама як і можа працаваць літаб'яднанне. Гаворка аб тым, каб яго стварыць, ужо ідзе гады чатыры. Ёсць на заводзе і пачынаючыя паэты, празаікі. Гэта кантралёр АТК Леанід Багатыроў, майстар Аляксандр Міронычык, інжынер Анатоль Рашаль і шмат іншых. Штабам літаб'яднання магла б стаць бібліятэка. З гэтым поўнасцю згодна і яе загадчыца Дзіна Аляксандраўна Славашэўская. Значыць, трэба толькі сабрацца з духам і аб'яднаць літаратурныя сілы. Тут вельмі дарэчы была б дапамога шэфаў завода — Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Пра бібліятэку і яе работу варта сказаць больш падрабязна. Калі гадоў дзесяць назад яна пачынала сваю дзейнасць, у ёй было ўсяго дзве тысячы кніг. Зараз іх каля трыццаці тысяч. Што і гаварыць, гэта вялікае багацце. Больш двух тысяч рабочых, служачых, інжынераў карыстаюцца паслугамі бібліятэкі.

— Адно кепска, няма чытальнай залы, — гаворыць Д. Славашэўская.

— Але мы праводзім літаратурныя вечары і канферэнцыі чытачоў — то ў цэхах, то ў суседніх клубах... Заглядаюць часам да нас шэфы — пісьменнікі. Сёлета выступалі перад рабочымі Аляксей Кулакоўскі, Мікалай Аляксееў і інш.

Нядаўна з дапамогай музея імя Янкі Купалы адбыўся цікавы вечар, прысвечаны творчасці выдатнага песняра Беларусі. Кантакт з пісьменнікамі прыносіць добры плён. Расце папулярнасць беларускай літаратуры, усё больш рабочых падпісваюцца на беларускія выданні.

□ □ □

...Рана прачынаецца горад. Ледзь бярэцца на золак, як ужо стукочуць, сыплючы іскрамі, трамваі. Нібы падсвечаныя акварыумы, «плывуць» тралейбусы, снуюць аўтобусы. З усіх бакоў спяшаюцца да прахадной людзі. Ідуць стваральнікі мінскіх аўтаматычных ліній. Ідуць уладары складанейшых машын.

Л. ЛЯВОНАЎ.

АКЦЁРЫ і РОЛІ

А ПРАМЕНЬЧЫК — СВЕЦІЦЬ...

Спачатку на гэтую малую ў хаце, дзе скрыжаваўся драматычны лёс сталых людзей, і не звяртаеш увагі. Анютка лётае туды-сюды, мітусіцца, то жадаючы памагчы дарослым па гаспадарцы, то гуляючы, як гэта вызначае яе дзесяцігадовае басаногае дзяцінства маленькай сялянкі. Праўда, часам падумаеш, што светлы лоб падлетка нібы чакае пяшчоты шурпатай далоні, а вочы прагнуць хоць адзінага цёплага позірку бацькі ці маці, ды гэта толькі на нейкі момант. Анютка не з тых, каго песціць любоў бацькоў: яна ж таксама рот для іх, рот, які трэба карміць... Ну, завіхаецца, што ж, на тое і дзіця.

Пазней, калі хмары цемры агорнуць душы жыхароў гэтай хаты, калі недзе паблізу гэтыя людзі адважацца на забойства і яно адбудзецца, злачыннае і жахлівае, мы ўжо не зможам адарваць позірку ад малой Анюткі. І нам прыгадаецца тое мімалётнае ўражанне, якое пакінула дзяўчынка ў першых карцінах спектакля «Улада цемры». Прадчуванне бяды ў вачах дзіцяці — гэта не можа не ўзрушыць. Яе не па гадах дарослыя інтанацыі голасу могуць скалануць нават самае выпрабаванае сэрца.

Не ведаю, як працаваў з актрысай Святланай Акружнай рэжысёр Барыс Эрын. Здаецца, што яна і паступіла на коласаўскую сцэну, каб сыграць гэтую ролю, каб стаць Анюткай у драме Л. Талстога. А стаўшы ёю, дэбютантка паказала, што мае права выступаць разам з праслаўленымі майстрамі гэтай трупы. Застаецца такое адчуванне, быццам вобраз падлетка, падобны на трагедыйны праменьчык святла ў тым, што названа «Уладай цемры», — спалохана трапяткога, такога слабенькага, што дзьмухне вецер і няма яго, аднак жа і яркага і чыстага, — толькі такім і павінен быць на сцэне.

Як і заўсёды ў рэжысуры Б. Эрына, у гэтым спектаклі віцябляне ёсць вобразы, якія маюць нешта абагульняючае, нават па-мастацку сімвалічнае. Гэта найперш Акім Чылікін у выкананні Фёдара Шмакава з яго незабыўным трагічным узлётам-стогнам: «Не магу я, значыць тое, чай піць. Бо ад гнюсоты тваёй, значыць тое, прыкра мне, дужа прыкра... Апамятайся, Мікіта. Душа патрэбна!» Застаючыся па-бытавому рэальным у кожным сваім кроку на сцэне, шмакаўскі Акім узнімае голас сумлення, нібы прыняты ім ад аўтара драмы. І такая ж сімволіка, абгрунтаваная ўсім ладам пастаноўкі «Улады цемры» ў Віцебску, уласціва жыццёва-праўдзіваму вобразу Анюткі. Гэта яна спалохана і патрабавальна моліць старога Мітрыча: «Дзядуля, золатка! Не тушы зусім! Хоць з мышынае вочка пакінь, а то страшна...» Гэта просьба не гасіць газнічку ў цёмнай хаце, звычайная ў вуснах дзяўчынкі рэпліка, набывае ў С. Акружнай значэнне лейттэмы, і яе Анютка застаецца ў памяці, як адзіная ў тым асяроддзі істота, што прагне святла, не можа без яго, хай сабе хоць бы і «з мышынае вочка». Колькі непасрэднасці ў анютчыным пытанні-надзеі і нават пытанні-мары: «Надоечы падарожны начаваў, казаў, што калі дзіця памрэ, — яго душа на неба ўзляціць. Ці праўда гэта?» І робіцца страшна ад таго, як глыбока прадчувае гэтая душа, што і яна таксама асуджана лёсам. І толькі мы адчулі гэты жудасны эмацыянальны нерв у Анюткі—Акружнай, як на мітрычава «А што?» падае, нібы сляза з павекаў: «Вось каб і я памерла...».

Зразумела, актрыса пераўвасабляецца: яна шукае тое, што называюць артыстычнымі «прыстасаваннямі» да прапанаваных роляй абставін, і робіць гэта пераканаўча. Ды толькі дасягае большага — яна і сапраўды жыве зусім нечаканым для яе дзесяцігадовай гераіні жаданнем памерці. Памерці, каб пазбыцца жудаснай явы, што падобна да страшнага сну... У голасе выканаўцы натуральны дзіцячы няўстойлівы дыскант пераходзіць у моцную каларатуру — і зала, пачуўшы гэтае прызнанне падлетка, скамянела: «Вось, каб і я...» Мабыць, трэба было маладой актрысе нешта зварухнуць у самой сабе, абудзіць асацыятыўны роздум, творчую фантазію і эмацыянальную памяць, каб з яе вуснаў так пранікнёна і так значна прагучала, зрэшты, чарговая рэпліка ролі. Гэтай ролі. Такой ролі.

Не. Святлана Акружная не дэманструе сваю здольнасць быць на сцэне вынаходлівай ў амплуа травесці, іграць падлетка, — яна паглыбілася ў сутнасць талстоўскага твора, зразумела і адкрыла ў ім нешта такое, што геніяльны аўтар хацеў і мог выказаць толькі праз вобраз яе гераіні. Таму Анютка і атрымалася такой маштабнай, хоць гэтае слова («маштабны»), мабыць, і не зусім стасуецца з тым, што мы бачым сваімі вачыма ў спектаклі коласаўцаў. Бо на працягу ўсяго дзеяння Анютка застаецца Анюткай, актрыса не ўзнімае яе на п'едэстал, і сама тактоўна пазбягае так званых катурнаў. Тут выявілася зайздроснае і не так часта сустракаемае ўмельства адоранай выканаўцы заставацца ў межах адведзенай ёй ролі, калі гэтыя межы ёсць мера пamastацку мэтанакіраванага харства.

Відаць, доўга яшчэ буду я помніць тое, як Анютка — Акружная інтуітыўна ўгадвае, што па-за сценамі хаты вось зараз адбываецца злачынства, і гэтае злачынства, паводле яе адчування, ёй жа не будзе потым даваць спакою ўсё жыццё, усё жыццё... «Дзядуля, а дзядуля! Нехта зноў крычыць у пограбе. Ай, мамачкі, ай, родненькія! Ох, дзядулечка, зробяць яны нешта з ім. Загубяць яны яго. Яно ж маленькае...» Напружанне дзеі дасягае апагею. І сапраўды ж — забойства адбываецца недзе там, за плотам, у чужым і адначасова бясконца родным ёй свеце. Рэжысёр так будуе мізансцэны, што спачатку здаецца, нібы ён знарок абмяжоўвае межы дзеяння гэтай актрысы: С. Акружная застаецца адна на маленькім «пятачку», асветленым роўным кругам пражэктара. Тут яна і павінна сыграць амаль «усё», што ёй адведзена па ролі. Рухі і жэсты С. Акружнай успрымаеш, як нешта зусім арганічнае, адзіна магчымае ў такіх абставінах. Пластыка падначалена жыццю чалавечага духу. А потым, калі абдумваеш пабачанае табой на сцэне, пераконваешся: не, Б. Эрын і актрыса скарысталі багаты арсенал пластычнай выразнасці, каб слова Л. Талстога набыло такую маляўнічую і акрэсленую ў пачуццях афарбоўку. Гэта — мастацтва, якое блізка да жыцця, і гэта — жыццё, асэнсаванае па-мастацку. Тэатр! Актрыса!

Малая пакутліва думае. Толькі што народжанае дзіця — забіта. Адзіная пакуль што істота на зямлі, якая чуе, як хрумстаюць костачкі нябожчыка, што і не жыў на свеце, — гэта Анютка. Ёй страшна самай першай і, магчыма, адзінай так бязмежна страшна. Прынамсі, такое ўражанне застаецца, калі глядзіш «Уладу цемры» ў коласаўцаў.

І ўсё ж пытанне — як іграе яе С. Акружная? Можа толькі па-майстэрску вядзе лінію, вызначаную аўтарам і рэжысурай, а можа самастойна здабывае з сэрцавіны вобраза і тэмперамент, і тыя пераменлівыя і красамоўныя інтанацыі аб якіх мы гаварылі вышэй? Адказаць цяжка, бо перад намі маналітная ў сваіх кампанентах артыстычная работа-вобраз, дзе натуральна зліліся і пошук актрысы, і генеральная думка спектакля наогул.

Ва «Уладзе цемры» ў коласаўцаў многа цудоўных і па-артыстычнаму створаных вобразаў. Анютка сярод іх — самы светлы. Да таго ж — гэта дэбют. Толькі таму гэтую фігуру я і вылучаю, каб сказаць пра яе нешта адметнае. Але мушу падкрэсліць, што нават такі вопытны і чулы партнёр С. Акружнай, як Анатоль Трус у ролі Мітрыча, і той, мне здаецца, адчувае свабоду і хараство ў дуэтах з такой Анюткай: яму і сапраўды хочацца паспачуваць загнанай дзяўчынцы. Ці не таму ў акцёра з'яўляюцца раптам надзвычай цёплыя інтанацыі і такая шчодрасць у раскрыцці сарамлівай мітрычавай дабрыні? Ці не чэрпае і ён у С. Акружнай штосьці вельмі патрэбнае артысту ў гэтай ролі, каб раскрыць нечакана далікатную душу былога салдата, якую ён наўмысна хавае за знешняй грубаватай абыякавасцю?

Ва ўсякім разе, калі глядзіш спектакль у Віцебску, дык мімаволі думаеш, што Мітрыч у драме Л. Талстога такі, а не іншы, бо побач з ім б'ецца даверлівае сэрца Анюткі, і ён не мае права забыць пра гэта. Калі б не было яе, хто яго ведае, як бы паводзіў сябе Мітрыч. Кранае і тое, як па-акцёрску высакародна вядзе за сабой праз рыфы складаных псіхалагічных узаемаадносін гэтую Анютку артыст, якому ёсць што іграць і самому, — гэта А. Трус. Святлана Акружная непрыкметна для сябе падхоплівае або ўнутрана спрачаецца з ім і ярчэй раскрывае нешта запаветнае ў характары. Ёй ёсць да каго звяртацца:

— Дзядуля, золатка! Хапае мяне нехта за плечы, хапае нехта, лапамі хапае. Дзядуля, міленькі, каб мне так дыхаць, уцяку я. Дзядуля, золатка, пусці ты мяне на печ! Пусці ты мяне, пашкадуй!...

І гэта вымаўляецца С. Акружнай так, быццам яе гераіні хочацца і ўцячы, і літаральна сагрэцца на печы, пабыць побач з жывым чалавекам, які можа яе і абараніць. У вачах столькі надзеі! І ў гэтых словах, як іх гаворыць С. Акружная, адчуваецца біяграфія Анюткі (ды крый божа — што там за біяграфія ў дзесяць гадоў!) — для яе адзіны паратунак на свеце цяпло печы, дзе можна забыцца ў глыбокім сне. Мабыць, невыпадкова А. Трус, вытрымаўшы паўзу, зірнуўшы на неба, прыкрытае столлю, са скрухай вымаўляе: «Напалохалі дзяўчынку як... Паскуднікі, у рот ім сітнага пірага з гарохам».

Магчыма, сцвярджаючы гэта, я памыляюся, але менавіта ў гэтай сцэне тэатр выносіць вуснамі стомленага Мітрыча прысуд усёй уладзе цемры, бо інакш нельга, калі «напалохалі дзіця». А дзіця — вось яно, побач з ім, жывое і разумнае, палахлівае і сумленнае: Анютка.

Кажуць, што ў тэатральным мастацтве часам бывае куды даражэй не ведаць, а здагадвацца. Мабыць, і ў першай самастойнай акцёрскай працы С. Акружная шмат аб чым толькі здагадвалася, а гэтым і тлумачыцца яе свабоднае жыццё ў вобразе Анюткі. Асабіста я адкрываў для сябе нешта новае і ў трупе тэатра імя Я. Коласа, і ў драме Л. Талстога, калі глядзеў сцэны з удзелам гэтай маладой артысткі. Сказаць, што яе ўласныя псіхафізічныя дадзеныя цалкам супадаюць з роляй, нельга. Спасылацца на тое, што яна вынесла плённыя ўрокі са сцэн тэатральна-мастацкага інстытута, — лёгка, але наўрад ці такі падыход да зробленага ёю абсалютна справядлівы. «Улада цемры» ўжо самой складанасцю задач, узятых на сябе тэатрам, натхніла і мабілізавала нядаўнюю студэнтку. Яна зразумела, што ў такім спектаклі нельга іграць «добра», трэба — толькі «выдатна». Да гэтага падштурхоўваў яе і прыклад ветэранаў тэатра, якія ўваходзілі ў свет талстоўскай драмы так, нібы яны ўпершыню пераступаюць парог вялікай драматургіі, быццам ад таго, як яны сыграюць ролі, залежыць рэпутацыя трупы. Дзякуй, што наш інстытут выхоўвае ў студэнтаў накшталт С. Акружнай чулае разуменне падобных вялікіх і адказных задач. Таму яны і ўваходзяць у ансамбль без якіх-небудзь перашкод.

Прачытаўшы кнігу К. Станіслаўскага «Маё жыццё ў мастацтве», Юрый Алеша сказаў, што найбольш яго ўзрушылі старонкі аб тым, як аўтар шчыра расказвае пра свае пакуты ў ролі Сальеры. «Гэта расказ аб тым, як цяжка быць акцёрам», — рабіў выснову Ю. Алеша. Цяпер і нам, гледачам, і відаць, ёй, Святлане Акружнай, здаецца, што роля Анюткі далася ёй вельмі проста, без цяжкасцей, як гэта і ўласціва творчай моладзі. Але надыдзе час, і яна, успамінаючы, што аддадзена ёю гэтаму вобразу, мабыць, таксама прызнаецца, што праца акцёра — цяжкая праца. І радасная. Непаўторна цяжкая і непаўторна радасная.

Пра гэта думаеш, калі бачыш С. Акружную ва «Уладзе цемры».

Барыс БУР'ЯН.

Анютка (С. Акружная). А вось, дзядуля, таксама тата, я помню, як паміраў. Ты яшчэ не жыў у нас. Дык ён пазваў Мікіту дый кажа: даруй мне, кажа, Мікіта... а сам заплакаў. Вельмі жаласна.

Мітрыч (А. Трус). Я ж пра гэта і кажу...

Фота С. КОХАНА.

Прэм'ера вясёлага спектакля-казкі «Ліпавічкі» (паводле У. Галубка) А. Ляляўскага ў Рэспубліканскім тэатры лялек адбудзецца... праз год. Не, не палохайцеся: праз год—гэта значыць праз які тыдзень-другі. Карацей кажучы, у дні зімовых школьных канікул юныя гледачы ўбачаць гэты спектакль. А паставіў яго рэжысёр А. Ляляўскі, мастак Л. Быкаў.

На здымку вы бачыце ўдзельнікаў гэтага спектакля. А. Шкілепка (Цярэшка), заслужаны артыст БССР У. Калашнікаў (дзед), В. Зельскі (чарцянё), Л. Мікула (бабка).

Фота Ул. КРУКА.

РАДКІ З ПІСЕМ

□ Нядаўна калгаснікі сельгасарцелі «Кастрычнік» Кобрынскага раёна адзначылі дваццацігоддзе свайго калгаса ў новым Доме культуры. Будынак цудоўны, з сучаснай сцэнай. А зараз ужо працуе ў Доме культуры вялікі хор. На заключным аглядзе-конкурсе харавых калектываў ён заняў першае месца.

М. ЛАЧЫМАЎ.

□ Шматлікімі ордэнамі і медалямі Польскай Народнай Рэспублікі ўзнагароджаны былы воін Войска Польскага Генадзь Малецкі. Зараз ён загадвае Амговіцкай сельскай бібліятэкай — адной з лепшых культасветустаноў Случчыны. Ён часта выступае перад моладдзю і школьнікамі з расказамі аб былых ваенных паходах, аб вызваленні братняй Польшчы. Нядаўна аднавяскоўцы адзначылі сціплы юбілей ветэрана вайны — 20 гадоў работы бібліятэкарам.

Г. МАРОЗ.

□ Пры Ляхавіцкай музычнай школе пачаў працаваць грамадскі універсітэт культуры. Факультэт музыкі і клубных ведаў, дзе будуць вучыцца больш сотні старшакласнікаў, а таксама культасветработнікі раёна, разлічаны на тры гады навучання.

М. ШАВЕЛЬ.

СЯРОД КНІГ

У ВЯНОК ДРУЖБЫ

Сустрэліся дзве легенды: адна з Кракава, старажытнай польскай сталіцы, другая—з Самарканда, з далёкай Сярэдняй Азіі. Многія сотні гадоў прайшлі з часу іх узнікнення.

...Татары непрыкметна падышлі да самага Кракава, ды так блізка, што з лука застрэлілі стражніка на вежы Мар'яцкага касцёла і якраз у тую хвіліну, калі ён іграў сігнал часу. Змоўкла яго труба, але гараджане ўзняліся, разбілі татараў, ды яшчэ забілі іх правадыра.

А вось легенда з Самарканда. Татары разам з узбекамі падышлі пад вельмі стары і вельмі багаты горад—сталіцу краіны. Якраз з мінарэтаў трубілі малітву. І ледзь трубач паспеў абвясціць гораду трывогу, як страла з лука прашыла яму горла. Ён загінуў, але ўзняты на ногі народ абараніўся. Татары былі разбіты, загінуў тут іх каралевіч, сын правадыра.

Пра лёс другой легенды і выказанае ў ёй прароцтва чытач можа даведацца з апавядання польскага пісьменніка К. Прушынскага «Трубач з Самарканда», змешчанага ў зборніку «Ад Буга да Одры».

У гэтым апавяданні аўтар задумваецца над пытаннем аб каштоўнасці і гістарычнай праўдападобнасці звестак, якія захавала народная памяць у паданнях. Ён іранічна характарызуе тых вучоных даследчыкаў, што адзінай надзейнай крыніцай ведаў пра мінулыя эпохі лічаць гістарычныя дакументы.

Такая ў агульных абрысах асноўная думка апавядання «Трубач з Самарканда». Наогул жа ў зборніку змешчана 35 апавяданняў 30 аўтараў. Тут прадстаўлены і пісьменнікі, добра вядомыя яшчэ нашаму даваеннаму чытачу (Марыя Дамброўская, Густаў Марцінак, Ян Парандоўскі, Яраслаў Івашкевіч, Леан Кручкоўскі і інш.), і пісьменнікі новага пакалення, літаратурная творчасць якіх пачалася ў гады Народнай Польшчы (Войцэх Жукроўскі, Богдан Чэшка, Эрнэст Брыль, Эўгеньюш Кабац і інш.). Падзеі ў творах разгортваюцца на польскай тэрыторыі, у розных яе канцах—у сталіцы Варшаве, у старажытным Кракаве, на ўскраіне Белавежскай пушчы,—але таксама і за межамі краіны—у далёкім Самаркандзе, гарачай Афрыцы, на бязмежных лёдавых прасторах Арктыкі.

Тэматыка апавяданняў надзвычай разнастайная. Але на першае месца, бадай, вылучаецца тэма другой сусветнай вайны, самаахвярная барацьба падпольшчыкаў у акупіраванай гітлераўцамі Варшаве, баявой дзейнасці партызан.

Адкрываецца зборнік апавяданнем Марыі Дамброўскай «Прыгожым летнім ранкам». З уласцівай для яе эпічнай шырынёй пісьменніца малюе поўныя небяспекі і трывогі будні жыхароў акупіраванай, але змагарнай Варшавы. У кватэры доктаркі Аліцыі Сваяцкай знаходзіцца размеркавальны пункт некалькіх падпольных газет, ляжыць хворы на сыпны тыф англічанін, які ўцёк з лагера ваеннапалонных, тут знайшла сабе прытулак яўрэйка Зофія Нусэн. Не здагадваючыся ні аб чым, да Аліцыі прыходзіць знаёмы пісьменнік Юзаф Тамыскі, каб надзейна схавацца і дапісаць артыкул, прызначаны для заграніцы. Кватэра Свяцкай была толькі адным са шматлікіх вузлоў, куды сцягваліся нябачныя ніці ўсеабдымнай патрыятычнай сеткі супраціўлення.

У творы М. Дамброўскай Варшава перыяду акупацыі паказана знутры, з таго боку, які пільна канспіраваўся ад пастаронняга вока. А вось Яраслаў Івашкевіч у апавяданні «Ікар» малюе сцэну, якую мог пабачыць кожны прахожы: юнак так захапіўся чытаннем кнігі на вуліцы, што ледзь не трапіў пад машыну гестапаўцаў. Яна спынілася, на брук выскачылі двое ў касках з чарапамі і ўцягнулі юнака ў машыну.

«Я ўяўляў сабе яго дом, бацькоў, якія чакаюць, калі вернецца сын, маці, якая рыхтуе вячэру, і ў маёй галаве не змяшчалася, што яны ніколі не даведаюцца, як загінуў іх хлопец».

Беларускаму чытачу вельмі блізкім па тэме будзе апавяданне Эўгеньюша Кабаца «На начлезе», тым больш, што і падзеі яго адбываюцца на выгане беларускай вёскі на Гайнаўшчыне. У сваім творы пісьменнік захаваў сапраўдныя геаграфічныя назвы і перадаў выгляд мясцовасці: тут і рэчка Нараўка, і чыгунка, якая ідзе да Гайнаўкі, і мястэчка Нараўка (чамусьці яно ў перакладзе называецца Нароўка).

Шмат можна і варта было б гаварыць і пра іншыя апавяданні зборніка. Кожнае з іх—частачка тых роздумаў, якія хвалявалі польскую грамадскасць на працягу апошніх дзесяцігоддзяў, тых перажыванняў, што выпалі на долю аўтараў,

Як жа гучаць гэтыя польскія творы на беларускай мове? У асноўным так, быццам яны нарадзіліся на нашай зямлі. Гэта можна сказаць перш за ўсё пра пераклады Я. Брыля, А. Бажко, А. Мажэйкі. Значную работу выканалі і такія перакладчыкі, як П. Стэфановіч (ён жа—складальнік зборніка), І .Кудраўцаў, М. Татур. Але, на жаль, у іх не ўсюды мы бачым дбайныя адносіны да тэксту, да выказанай думкі, да мастацкай тканіны твора. Здараецца, што перакладчык не ведае ні ўласных геаграфічных назваў, ні гістарычных абставін, на якія спасылаецца аўтар, і перадае іх так, як гэта яму захочацца.

Не бяда, калі замест «мы развіталіся» прачытаем «мы развіталіся». Але горш, калі сцвярджаецца, быццам Кракаў гучна адзначае свята «божага цела» старажытнай традыцыяй. А ў арыгінале выразна сказана, што гучна адзначаецца сама традыцыя, толькі адбываецца гэта ў час свята.

Задача перакладчыка — не толькі перадаць найбольш дакладна змест твора. Кожны пісьменнік абапіраецца на нейкі вопыт сваіх папярэднікаў, на тыя ці іншыя з'явы і традыцыі, якія склаліся ў нацыянальнай літаратуры. Гэта вядома таксама і чытачам, тым, каму непасрэдна адрасуюцца творы. Дастаткова, скажам, пісьменніку зрабіць спасылку на Аліну і Кіркора «ў бліскучых латах і шышаку», і любы польскі чытач будзе ведаць, што гутарка ідзе пра драматычную паэму Юльюша Славацкага «Балерына». Яму таксама не трэба дадаткова паведамляць, што Эстрэйхер — буйнейшы бібліёграф, аўтар фундаментальнай энцыклапедычнай бібліяграфіі польскай літаратуры, што Ягелонка, Рапэрсвільская (бібліятэка), Курнік — буйнейшыя скарбніцы польскіх кніг.

Затое беларускаму чытачу пра ўсё гэта трэба было б сказаць у каментарыях або ў зносках.

Перакладчык абавязаны адчуваць не толькі тэкст, але і падтэкст, і ўсё тое, што польскаму чытачу, знаёмаму з гісторыяй, культурай, геаграфіяй роднай краіны, становіцца зразумелым з паўслова. Аднак гэта не заўсёды ўлічваецца. І ў перакладах можна знайсці такія сказы: «Больш да спадобы была яму Панна Марыя, чым кафедра ў Вавелі, а мяшчанскія дамы на Гродскай больш, чым палацы». А ці многія чытачы, незнаёмыя з канкрэтнымі абставінамі, з гісторыяй Кракава, здагадваюцца, што «Панна Марыя»—гэта славуты Мар'яцкі сабор, а «кафедра ў Вавелі»—сабор на тэрыторыі былой каралеўскай рэзідэнцыі, у падзямеллях якога пахаваны польскія каралі, а таксама два найвялікшыя паэты — Адам Міцкевіч і Юльюш Славацкі?

У паасобных месцах дапускаецца скажэнне геаграфічных назваў. Так, на адной са старонак кнігі чытаем: «у Гразоўцы». Калі ўтварыць ад гэтага ўскоснага склона назоўны, то атрымалася б «Гразоўка», замест «Гразавец». Вельмі здзівіўся б Францішак Багушэвіч, які ў Гразавецкім павеце Валагодскай губерні працаваў на пасадзе выконваючага абавязкі судовага следчага з ліпеня 1871 года да мая 1872 года, калі б пачуў такое «абнаўленне» назвы горада.

А вось прыклад няўважлівых адносін да тэксту: «Ён лічыў, што, захоўваючыся ў галовах простых людзей, яно (народнае паданне — **У. К.**) куды менш паддаецца скажэнню, чым даты, калі іх бяруць у абдымкі сваёй фантазіі людзі, якіх называюць адукаванымі». У арыгінале ні пра якія даты няма гаворкі. Замест слова «даты» павінна быць слова «тады», замест займенніка «іх»—займеннік «яго», які адносіцца да назоўніка «паданне».

Канечне, было б лепей, калі б гэтых і іншых недакладнасцей у кнізе не было. Але хочацца падкрэсліць галоўнае: зборнік апавяданняў «Ад Буга да Одры» — добры падарунак беларускаму чытачу, значны ўклад у вянок дружбы нашых народаў-суседзяў.

Ул. КАЗБЯРУК.

«Ад Буга да Одры». Апавяданні польскіх пісьменнікаў. Складальнік Пятро Стэфановіч. Рэдактар перакдада Янка Брыль. Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1969.

ЛІНІІ МАЙСТЭРСТВА

Многа зямных клопатаў можа змясціць чуйнае чалавечае сэрца. А калі сэрца гэтае належыць паэту, тады чалавечыя клопаты, трывогі, неспакой або, наадварот, радасць, прыемная ўсхваляванасць адліваюцца ў важкія вершаваныя радкі, матэрыялізуюцца ў слове. Сэрца паэта— тонкі і чуйны інструмент, які не толькі дакладна рэгіструе, але і ўлоўлівае, адчувальна і востра, прычыны і вытокі гэтых пачуццяў, бачыць іх сувязь і заканамернасць узнікнення. Складаны гэты інструмент— сэрца паэта.

Гаворку пра новую кнігу Рыгора Барадуліна хочацца пачаць менавіта з гэтага — з гаворкі пра сэрца паэта. Тым больш, што ў зборніку адзін з вершаў так і называецца — «Сэрца». Аб чым ён?

На згон зімы
сасніў я страшны сон:
Чужое сэрца
мне перасадзілі.
Нібы ў старой званіцы
новы звон,
Яно гудзе
у першароднай сіле.

Паэт — «у трывожным неспакоі». Як жыць з ім, чужым сэрцам? Ці ведала яно, што такое абраза, самазабыццё, адчай? Што берагчы ў ім, гэтым чужым сэрцы: радасць ці тугу? Ці можна даверыцца яму, «параіцца, як са сваім калісьці?» Шукаючы адказу на гэтыя пытанні, спытаўшыся «ў свайго сумлення строга», паэт рашуча заяўляе, што ён не мае права «бясхмарна жыць за некага другога», што толькі яго, уласнае паэтава сэрца, здольна адчуць сапраўднае шчасце,сапраўдную радасць, сціснуцца гарачым камяком у скрусе і жалобнай тузе.

Нам здаецца, што верш «Сэрца» ў значнай ступені вызначае асноўны пафас новай кнігі паэта, кнігі, у якой надзвычай ярка, выразна і дакладна выяўлены думы і настрой нашага сучасніка, яго непакой аб сённяшнім і заўтрашнім дні, надзеі і турботы, яго мары і імкненні.

Р. Барадулін даўно, неяк адразу, з першых сваіх вершаў, загаварыў уласным, адметным ад іншых, паэтычным голасам. І з кожнай новай кнігай голас паэта мацнеў і мужнеў, набываў усё больш шырокае грамадзянскае гучанне, разам з тым не губляючы, а, наадварот, памнажаючы і выкрышталізоўваючы тое адметнае, менавіта барадулінскае, што так хораша выявілася ўжо ў першых творах Р. Барадуліна, — а іменна: незвычайная чуйнасць паэта да роднага слова, дзівоснае ўмельства прымусіць гэтае слова зазвінець, заспяваць, заззяць усімі колерамі і адценнямі, вялікая замілаванасць да роднай зямлі, да людзей, якія жывуць на гэтай зямлі, да іх песень, легенд, паданняў, да іх мінулых і сённяшніх спраў, да людскіх клопатаў і турбот, радасцей і засмучэнняў.

Сёння Р. Барадулін — прызнаны майстар нашай паэзіі. І, думаецца, чытачы з цікавасцю пазнаёмяцца ў кнізе «Лінія перамены дат» яшчэ з адным паваротам грані яго бліскучага таленту, захопяцца яго ўменнем сказаць, здавалася б, аб простых рэчах так хораша, пранікнёна і ў той жа час так па-новаму, нязвыкла, па-барадулінску, што на нейкі момант душа наша застывае ва ўрачыстым здзіўленні:

Пад полазам белым,
з'інелай падковай
Галінкай азяблаю
крохне—
хрусь,
Як яблык, крамянае
і хрупаткое
Слова марознае: «Беларусь».

Непасрэдна пра яе, блакітную і зялёную сваю бацькаўшчыну, паэт у гэтай кніжцы скажа не шмат. Але ў кожным радку, у кожным вершы паэта (ці то гаворыць ён пра Саяны, ці пра тайгу, ці пра далёкае Шушанскае) мы адчуваем прысутнасць нечага няўлоўна роднага. Дзе б ні быў паэт, што б ні трапіла ў поле яго зроку — на ўсё Р. Барадулін глядзіць вачыма беларуса, супастаўляе далёкія краявіды з мілымі сэрцу паэта роднымі мясцінамі сваёй Ушаччыны, дзе «звоніць туман крынічнай аброццю». Нават да малюнка сібірскай прыроды ў яго неяк вельмі натуральна і да месца кладзецца наш, «беларускі», родны з дзяцінства мазок: «бярозы дымяцца, як няцэджаны сырадой».

Неаднаразова падкрэслівалася ў нашай крытыцы барадулінскае ўменне будаваць паэтычны твор на асацыятыўнай сувязі. Узорам гэтага можа быць невялікі верш-абразок «Неба спахмурнелае крамсаюць...»:

Неба спахмурнелае крамсаюць
Дваццаць шэсць
ахвярных бліскавіц.
Дваццаць шэсць
бакінскіх камісараў
Навальніца
хоча блаславіць.
Не ад нафты
учарнела мора —
Ноч жалобы,
змрочная журба.
Ніца нахілілася
ад гора
Беларусі русая вярба...

Бачыце, як адмыслова зводзіць паэт у адзін тугі вузел лагічнае завяршэнне думкі верша і той асацыятыўнай сувязі, якая ім выклікана.

Мы часам насцярожана і сарамліва абмінаем вострыя бытавыя пытанні, надзённыя патрэбы, не вынесеныя ў ранг першачарговых. Заслуга паэта нам бачыцца ў тым, што ён смела бярэцца растлумачыць некаторыя з іх, нейкім чынам ахарактарызаваць тую ці іншую з'яву.

Шчырым непакоем за лёс чалавека, за яго жыццё і справы напоўнена ўся кніжка Р. Барадуліна.

У звыклай сваёй манеры, заснаванай на асацыятыўнай сувязі вобраза і думкі, Р. Барадулін дасягае зайздроснага спалучэння асабістага і грамадскага, прыватнага і агульнага.

Так, шчымлівым сумам поўніцца наша сэрца, калі чытаем верш, дзе паэт расказвае нам пра смерць ігрушыны:

Калі я ў калысцы плакаў,
Прынёс яе з лесу бацька
І папрасіў, каб шумела
мне
ля акна.

Ігрушына паўстае тут сімвалам паэтавага маленства. Неспадзявана неяк мы самі ўслед за паэтам (і разам з ім) пачынаем аддавацца, не, не ўспаміну, а таму зіхатліваму і няяркаму водбліску дзяцінства, дзе ўсё было так празрыста і чыста, дзе была ў кожнага свая ігрушына — «маленства зялёнае полымя», першая зямная прывязка, з якой і пачнецца адлік успамінаў. Паэт успомніў не проста прадмет, які нейк захавала памяць, а прадмет жывы, суперажывальны, у нейкім сэнсе спагадлівы і чулы («стамлёныя вырaі адпачывалі ў яе на плячы»), ён як бы адушаўляе ігрушыну, робіць яе жывой істотай, якая з дзіцячых гадоў моцна кранула яго ўражлівую душу.

Як і ў ранейшых сваіх кнігах, вельмі ж шчодры Р. Барадулін на фарбы, звонкія гукі, яркія вобразы, нечаканыя параўнанні. Спакваля, неўпрыметку стварае ён вобраз, той ці іншы малюнак. І раптам заіскрыцца нястрымным каламбурам, заваражыць цудадзейным словам, знойдзеным у сховах народнай мудрасці, закружыць у яго вясёлкавым ззянні:

Жылі спакойна, ціха,
Так ціха,
хоць заплач,
Карга — карагачыха
І карагач — каргач.
(«Карагачы»)

Або:

Узняла брыво зара—
У трывозе возера.
Чайкі жнуць у два сярпы
Чараты густыя.
Крыўду, мурава, сцярпі:
Стома
ў стозе
стыне...
(«На радзіме дружбака»).

Ці вось гэты абразок:

Хаця ў азёр
не просіць неба просіні,
Ды ў спелым жыце
ўжо відаць здалёк,
Нібыта ў кнізе года,
васілёк
Паміж старонкамі
вясны і восені.

Гэтая іскрыстая радасць, і задуменны сум, і ціхая ласкавая пяшчота ідуць ад багатай і ўражлівай душы паэта, ад яго чуйнага сэрца, якое ўлоўлівае подых нашага часу, яго нават ледзь прыкметныя праявы.

Назву новай кнізе Р. Барадуліна дала паэма «Лінія перамены дат». Гэта — лірычны дзённік паэта, яго ўражанні ад падарожжа па краіне, у прыватнасці па Далёкім Усходзе і Сібіры.

Паэта глыбока кранае веліч і неабсяжнасць нашай Радзімы, яе працалюбівыя людзі. Да ўсяго бачанага ён падыходзіць уважліва, па-гаспадарску, ашчадна, гаворыць аб тым вялікім працоўным подзвігу, які здзяйсняе наш народ. І поруч з гэтым гучыць другая тэма — тэма міру. У творы — шчырая трывога паэта за будучыню, за тое, каб быў на зямлі мір і спакой, каб планету ніколі не напаткала грыбавідная катастрофа.

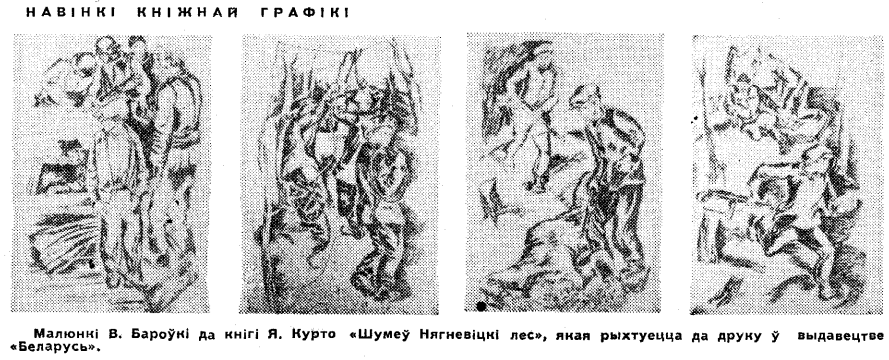
Гэтай тэме цалкам прысвечана паэма «Блакада», якая таксама змешчана ў кнізе. Аб ёй пісала ўжо наша крытыка —паэма ў свой час друкавалася на старонках «Полымя». Таму скажам толькі, што гэта — хвалюючы ўспамін паэта аб цяжкім ваенным дзяцінстве, успамін, які зноў і зноў прыходзіць да яго, зноў і зноў адгукаецца ў сэрцы пякучым болем. І, зноўтакі, не проста ўспамін. «Блакада» — гэта гнеўны голас паэта супроць тых, хто адбіраў і адбірае ў дзяцей дзяцінства, голас за тое, каб больш ніколі ў свеце не паўтараліся блакады.

Зборнік вершаў «Лінія перамены дат» яшчэ раз сведчыць, што яркі талент Рыгора Барадуліна няўхільна набірае вышыню.

В. ПОЛЯК.

Рыгор Барадулін. «Лінія перамены дат». Выдавецтва «Беларусь». Мінск. 1969.

НАВІНКІ КНІЖНАЙ ГРАФІКІ

Малюнкі В. Бароўкі да кнігі Я. Курто «Шумеў Нягневіцкі лес», якая рыхтуецца да друку ў выдавецтве «Беларусь».

ВАЧЫМА ВАЕННАГА ЖУРНАЛІСТА

З першых да апошніх дзён Вялікай Айчыннай вайны пісьменнік Якаў Герцовіч быў карэспандэнтам газеты «Красноармейская правда». Ён пабываў амаль ва ўсіх часцях Заходняга, а пасля Трэцяга Беларускага франтоў, адступаў разам з байцамі ў горкія часіны цяжкага 1941 года, пасля крочыў з наступаючымі нашымі войскамі праз усю родную краіну, праз Польшчу і Германію да самага фашысцкага логава.

І вось цяпер, праз шмат гадоў, былы ваенны карэспандэнт звярнуўся да свайго журналісцкага блакнота-спадарожніка і пастараўся аднавіць уражанні тых незабыўных дзён. Так нарадзілася кніжка «На вайне як на вайне» — кніжка нататак, замалёвак і абразкоў з тых франтавых пуцявін, якія давялося прайсці яе аўтару.

Першыя старонкі кнігі — пра першыя дні вайны. Для многіх савецкіх людзей яна была нечаканасцю. Не адразу навучыліся яны ваяваць, не адразу навучыліся як след біць ворага. Аўтар на адной са старонак расказвае пра тое, як ён, разам з паэтам Міхаілам Матусоўскім, таксама ваенным карэспандэнтам, упершыню трапіў пад артылерыйскі абстрэл, шчыра прызнаючыся, што моцна разгубіўся і перапалохаўся. І тут нельга не паверыць аўтару. Кожны з нас, былых удзельнікаў вайны, памятае, якое ўражанне рабіў на нас у пачатку вайны авіяцыйны налёт ці нават простае з'яўленне фашысцкага самалёта. Пасля, з цягам часу, мы многаму навучыліся, «абстраляліся», як казалі ў той час. Абстраляліся і байцы, абстраляліся і ваенныя карэспандэнты.

У невялікай прадмове да кніжкі Я. Герцовіч прызнаецца, што ён уключыў у кніжку не ўсё, што засталося ў франтавых блакнотах і ў памяці. Цяпер, праз многа гадоў, ён вынес на суд чытача толькі тое, што найбольш уразіла яго ў тыя гады, што засталося ў сэрцы і ў памяці назаўсёды. І гэта, мусіць, сапраўды так. Бо вось жа — чытаю кніжку і міжволі адзначаю, што сціслыя, кароценькія замалёўкі Я. Герцовіча хвалююць больш, чым іншыя доўгія, але нудныя апавяданні.

Вось невялічкая замалёўка «Салдат застаецца салдатам». Пра што яна?

Смяротна паранены савецкі салдат, ледзь ачнуўшыся ад непрытомнасці, паўзе да сваіх. «Дзесьці ў сэрцы Цімафея Перасыпкіна яшчэ цепліцца іскрынка жыцця, і пакуль яна не згасла, салдат застаецца салдатам. Гэтая іскрынка змушае чалавека на нейкую хвіліну расплюшчыць вочы, паварушыць рукою... Яшчэ хвіліна, другая, трэцяя. Зноўку расплюшчваюцца вочы, і выраз у іх цяпер асэнсаваны. Салдат прыгадаў рукапашны бой, сутычку з даўгалыгім немцам... Значыць, бой закончаны, і ён, Цімафей, застаўся ў лесе адзін. А ці адзін? Мабыць, паблізу прытаіліся немцы, фашысты, лютыя ворагі... Што рабіць? Паўзці на ўсход, да сваіх. Паўзці? З перабітымі рабрынамі і крывавым месівам замест левага пляча? З пякельным болем у грудзях? Ці не ўсё адно, дзе паміраць?» Не, не ўсё адно. Салдату і памерці трэба з годнасцю. Каб дзеці ніколі не мучыліся пытаннем: дзе тата, як ён загінуў? І, напружваючы апошнія сілы, салдат паўзе да сваіх і праз паўгадзіны памірае ў сваім падраздзяленні. Салдат не зганьбіў сваё добрае імя, яго дзеці будуць ведаць, што ён загінуў героем, што ён змагаўся да апошняй кроплі крыві, да апошняга дыхання.

Гэты подзвіг салдата ваенны карэспандэнт зрабіў здабыткам народа. У гэтым хвалюючым, па-мастацку зробленым абразку паказана неўміручая стойкасць савецкага салдата, яго салдацкая і грамадзянская годнасць.

Галоўная вартасць кнігі «На вайне як на вайне» — яе дакументальнасць. Аўтар бачыў часам такое, аб чым цяжка, амаль немагчыма расказаць звычайнымі чалавечымі словамі...

Камандзір роты лейтэнант Андрэеў нікому не гаварыў, што ў вёсцы, за якую вяла бой яго рота, жыве ягоная жонка з маленькай дачушкай. А калі вызвалілі вёску, байцы ўбачылі жудасную карціну. «У канцы вуліцы, ля руін крайняй хаты, сядзеў лейтэнант Андрэеў. Таварышы яго моўчкі спыніліся побач і не ведалі, што сказаць, як рэагаваць на тое, што было перад вачыма: счарнелы лейтэнант невідушчымі вачыма глядзеў на нерухомую жанчыну, нахіляўся да яе, папраўляў растрапаныя ветрам пасмачкі сівых валасоў... І яшчэ ўбачылі таварышы Андрэева: правай рукой жанчына прыціскала да сэрца маленькую дзяўчынку. Вочы ў дзіцяці былі расплюшчаны, але глядзелі яны спакойна і даверліва. Дзяўчынка і ў самую апошнюю хвіліну не магла здагадацца, што прыклад, занесены над яе галоўкай, — не цаца, а сама смерць. Маці гэта ведала, і таму ў вачах жанчыны так і застыў немы жах».

Кніжку «На вайне як на вайне» варта і трэба прачытаць.

М. ДОСІН.

Якаў Герцовіч. «На вайне як на вайне». З франтавога блакнота. Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1969.

Народны артыст СССР Г. Цітовіч часта сустракаецца з удзельнікамі мастацкай самадзейнасці, творчай моладдзю. Гэты здымак зроблены, калі Генадзь Іванавіч быў госцем слухачоў Рэспубліканскіх пастаянных курсаў па падрыхтоўцы кіраўнікоў мастацкай самадзейнасці.

Фота Ул. КРУКА.

Паэтычная ПАВЕРКА

Хаім МАЛЬЦІНСКІ

■ ■ ■

Прымі сваю бутэльку са стала.
І без віна сягоння недабрыцца.
З якое мне прычыны весяліцца,
Калі здаўна ў пакой мой увайшла
Цвярозасць — верны друг маёй
паперы.

Бяры ты свой гасцінец — і за
дзверы!
Шукай сабе хаўрусніка не тут,
Бо я з нажом — дзіцём маіх
пакут,
Адшліфаваным адмыслова,
Словам.

■ ■ ■

Ад вялікадня да Пятра
У Беларусі, душы на радасць,
Кукавання зязюль пара.
Што ні дрэва, то іх эстрада.

Проста дзіва: мінае час,
Іхні ж талент высакародны
Не адзначан нічым у нас —
Ні заслужанай, ні народнай.

А выпадак жа богам дан:
Вы паслухайце, як трывала
Абганяе спявачка план
І па якасці і па валу.

Схопіць духу і зноў «Ку-ку»,
Сыпле слодыч каля калюгі.
Я ж бы першы падняў руку,
Каб адзначыць яе заслугі .

І не скупіцца, як акцёр.
Звыш праграмы і ўдзень, і рана
Ажыўляе і гай, і бор
Крышталёвым сваім сапрана.

■ ■ ■

І ўсё-такі
Імкнемся мы і прагнем
даскрыпаць да шасцідзесяці год,
а потым нітачку спакойна цягнем—
яшчэ з гадок. Такі мы ўжо народ.

Цвяліце вы старых, гадкі-гады,
Як пах клубнікаў толькі што з
грады.

■ ■ ■

Мне не патрэбны на вокнах
Шторы і аканіцы.
Хай сабе ўночы месяц
Праз шыбы бруіцца.

Згубіцца недзе праменьчык
Маркотнай сінечы —
Чую праз сон: сцямнела
І дыхаць мне нечым.

Мацаю вобмацкам сцены,
І нават спрасоння
Сонечны след адчуваю
На падаконні.

Я не хачу ад свету
Нічым засланяцца.
Прыцемкам штучным, бывае,
Сны мне благія сняцца.

Я, калі б мог, дык сцены
Парасшырыў бы і столь зняў.
Каб адчувалася неба
І ноч, як глухая штольня.

Хай яна будзе нават
Цёмнай, што ў вока палец.
Страх невялікі: дома
Кожны не пастаялец.

Раптам загляне поўня,
Знічка мільгне знянацку.
І загарыцца ў сэрцы,
Штосьці, як і ў юнацтве.

■ ■ ■

Калі я з ёю сам-насам бываю,
Часамі быццам жартам запытаю:
— Няўжо табе, руплівай і
дасужай,
Не хочацца, пакуль мы шчэ
ўдваіх,
Хоць трохі навучыць старога
мужа
Прыгожай мове позіркаў сваіх!

Узлёт брывамі. І адказ без спешкі
На мове той двухсэнсавай
усмешкі.
(А ў гэтай мове, ягадка мая,
Я разумею ўсё — ад «а» да «я»).
Ты кажаш: эх ты, мой сівагаловы,
Табе ўжо не да той прыгожай
мовы!

З яўрэйскай пераклаў
Язэп СЕМЯЖОН.

Мікола АРОЧКА

ДАРОГІ БЕЛАРУСІ

Гасцінцы і тракты —
шлях за шляхам
Масціла гісторыя тысячу год
Па маёй Беларусі —
з усходу на захад
І з захаду
(гэтак жа ўпарта!) —
На ўсход.

Кірунак адзін зналі колы і цуглі.
Асядаў на калыскі вякамі
Пыл...
Як ты выжыў і так,
Мой заступнік лапцюжны,
На скрыжаванні мячоў і магіл!

Як данёс да мяне,
ад пятлі ўратаваўшы,
Роднай мовы пяшчоту і пах
і красу!
З тваіх рук гэты скарб
без распіскі прыняўшы,
Ці другім я ў такой чысціні
данясу!..

Я, нашчадак,
Іду тваім бітым шляхам
З думкай пра сонца,
Далей ад нягод.
І трывожна гудуць магістралі —
на захад,
А гасцінцы—
гасцінна адкрыты на ўсход.

КОРАНЬ АЕРУ

Як мне пахне лісце аеру
Свежым хлебам,
Домам,
Той зямлёй, дзе гаючасці—неруш,
Шчупакамі ў Бяздонным!
Вучылі:
«Корань аблупіш
Да мякаці гаркаватае,
Добра высуш,
стаўчы ў ступе
З цветам верасу, з мятаю...»
Думаў:
занясу я дзядзьку.
Нашча хай вып'е з мёдам.
Дзядзька—нямко быў...
Дзякуй!
Не крыўдзь яго больш, прырода!
Памажы!
Ён чытаць хоча вусны
Наўздагад, як малыя кнігу...

Раніцой над зялёным вусцем
Нечакана заплакалі кнігаўкі...
Бег я з пашы па травах золкіх.
А вочы—і сёння ў тумане...
Даруй, што спазніўся з зёлкамі
Да цябе, мой Дзямяне!..
Ці ўратаваў бы—не знаю.
Толькі ў сілу гаючую веру
Той зямлі,
дзе і сёння шукаю
Свой,
духмяны і горкі,
Корань аеру

■ ■ ■

Я тваю руку цалую —
Пяць шурпатых цёплых пальцаў,
Пяць мацерыкоў планеты,
Што не бачаць век спакою;
Пяць дрыготкіх тонаў гамы,
Што свет поўняць сугалоссем;
Пяць калёраў—імі можна
Нашу ўсю зямлю расквеціць;
Пяць пачуццяў,
што, як дзеці,
Разыходзяцца па сэрцах...

Пяць!

Жыцця таемны вузел:
Колькі ў ім высноў найпершых
Паядналася, як пальцы
У тваёй руцэ, матуля,
Каб адной жыць
пяцярнёю!

■ ■ ■

Шчупачына
хвастом расхвастаў аблокі—
І запырскалі порстка ўбакі
Над вадой серабрыстыя
промні-малькі,
Ад бяды сыпануўшы наўцёкі...

Я гляджу,
як жывая крупінка адна—
Ну зусім яшчэ семка-малеча
На тугі капялюш
ліста-плавуна
Заляцела —
трапеча, трапеча...

Чайка з крыкам крыло
заламала—відаць,
Серабрыстую кроплю хацела
падняць.
Але кропля паспела зляцець
у трысцё —
Ацалела адно жыццё!

«...Наша работа, кіпіць... Настрой нядрэнны — жаданне зацішку і думкі; з народнай жа драмай нельга жарты жартаваць...»

(З пісьма М. Мусаргскага У. Стасаву ад 23 ліпеня 1873 г.).

Ідзе рэпетыцыя оперы «Хаваншчына». Іван Хаванскі — народны артыст рэспублікі В. Чарнабаеў.

Фота Ул. КРУКА.

ВА ЎЛАДЗЕ МАГУТНАЙ МУЗЫКІ

І ў пісьме таму ж адрасату ад 6 жніўня 1873 года: «...Я купаюся ў водах «Хаваншчыны»... якія новыя некранутыя ў мастацтве характары ўзводзяцца».

Геній вялікага Мусаргскага, рэфарматара рускай試 опернай сцэны, падарыў нам твор, якому належыць адно з самых першых месц у нашай опернай скарбніцы. Твор гэты ўзбагачае рэпертуар тэатра, упрыгожвае кожную оперную сцэну. І адначасова пастаноўка яго — строгі экзамен на творчую сталасць тэатральнага калектыву. Аматары опернага мастацтва Мінска з радасцю даведаліся з афіш, што «Хаваншчына» прыйшла і на беларускую сцэну.

...Увойдзем у тэатр. Тут — прыемна паўтарыць праз 96 гадоў словы Мусаргскага аб працы над «Хаваншчынай» — работа над операй кіпіць. На сцэне ідуць рэпетыцыі. Гучаць магутныя мужчынскія хоры, мы чуем галасы баяр, стральцоў, раскольнікаў... Мы трапляем у атмасферу Русі канца XVII стагоддзя, у тыя пераломныя для яе гады, калі ў краіне вызначаліся новыя шляхі, а старыя, аджываючыя сілы зацята імкнуліся затрымаць няўмольны поступ гісторыі. Трапляем у палон багацейшай музычнай драматургіі оперы і зноў, у каторы раз, дзівімся неўміручасці генія. А геніяльны твор — заўсёды сучасны, дае шырокія магчымасці для пастаноўшчыкаў і выканаўцаў...

— Вядома, што Мусаргскі працаваў над операй шмат гадоў, але закончыць яе не паспеў. «Хаваншчына» ішла на сцэнах у музычнай рэдакцыі Рымскага-Корсакава, — расказвае музычны кіраўнік пастаноўкі, галоўны дырыжор тэатра Кірыл Кляменцьевіч Ціханаў.— Дзмітрый Дзмітрыевіч Шастаковіч пераарнестраваў оперу. У новай, шастаковічаўскай рэдакцыі, партытура твора набыла музычныя і ідэйныя асаблівасці больш адпаведныя духу пяра Мусаргскага. Узмацнілася лінія народу — нездарма ж аўтар назваў оперу народнай музычнай драмай. Шастаковіч узнавіў сцэны прышлых людзей, якія ў оперы не толькі хадакі за праўдай, яны — сумленне народа, яго духоўная сіла. Чым глыбей зараз акунаешся ў музычную драматургію «Хаваншчыны», тым больш пераконваешся, што іменна так арнестраваў бы свой твор сам Мусаргскі, калі б ён паспеў гэта зрабіць. Нягледзячы на тое, што Мусаргскі і Рымскі-Корсакаў жылі ў адзін час, эстэтычныя пазіцыі Мусаргскага і Шастаковіча значна бліжэйшыя.

Уся трупа працуе над «Хаваншчынай» з натхненнем. Вялікая адназнасць у гэтай рабоце кладзецца на хор і, трэба сказаць, у ім адкрыліся новыя цікавыя якасці. Наогул, наўрад ці можна знайсці оперу, падобную да «Хаваншчыны» па ідэйнай і музычнай нагрузцы...

...Імя рэжысёра спектакля нашым гледачам вядомае, але яно дагэтуль было знаёмае па пастаноўках не опер, а балетаў. Так, Атар Дадзішкіліяні, галоўны балетмайстар тэатра. На сваім творчым шляху пастаноўшчык сустракаецца з операй толькі другі раз. У Чэлябінску ён ставіў «Залатога пеўніка» Рымскага-Корсакава. «Хаваншчына» — яго першая оперная пастаноўка ў Мінску.

— Прапанова паставіць у нашым тэатры такую оперу, як «Хаваншчына» была для мяне нечаканай і... вельмі заманлівай, — расказвае Атар Міхайлавіч. — Мусаргскі — мой любімы кампазітар, я лічу яго творы вяршыняй рускай опернай класікі. Аўтарам настолькі прадумана, кожная музычная фраза, кожны вобраз, што рэжысёру трэба толькі сур'ёзна і ўдумліва аднесціся да таго, што яму падказана кампазітарам. Сённяшнія яшчэ відней трагедыя ашуканага народа у час Хаваншчыны, і мы імкнуліся прачытаць гэты твор з ідэйных і эстэтычных пазіцый сённяшняга дня. Мусаргскі разам з народам марыў аб будучай Расіі, у якой развіднее, у якую прыйдуць свет і дабро. Музычная драматургія оперы, якая напісана мовай абагульнення, трагедыйнасць сітуацый, хор ад аўтара («Ох ты, родная матухна-Русь» у першым акце) навялі нас на думку рашаць спектакль у жанры народнай трагедыі. Вобраз прышлых людзей, якія ўвасабляюць рускі народ, будуецца па прынцыпе антычнага хору. Імкнемся, каб сцэны спектакля мелі характар не бытавы, а эмацыянальна-абагульнены. У вобразных характарыстыках хочацца асабліва падкрэсліць рэакцыйнасць баяр, фанатызм, адданасць справе Дасіфея і Марфы, справе, асуджанай гісторыяй.

— Асабліва прыемна, — працягвае Атар Міхайлавіч, — што ў мяне склалася ўзаемаразуменне з музычным кіраўніком спектакля К. Ціханавым, а таксама, мне здаецца, і з опернай трупай. Адбылася і вельмі цікавая сустрэча з многімі салістамі. Я з асалодай працую з Лідзіяй Галушкінай, Святланай Данілюк, Ліліяй Анегінай, Віктарам Чарнабаевым, Аскольдам Сухіным, Міхаілам Пушкаровым, Міхаілам Дружынай і іншымі.

Не магу не адзначыць канцэртмайстраў Ніну Ражнову і Сямёна Талкачова, якія правялі вялікую работу з салістамі.

...Скончылася рэпетыцыя сцэны, дзе заняты Аскольд Сухін (Дасіфей) і Віктар Чарнабаеў (Іван Хаванскі). У Аскольда выдатны бас. Лаўрэат міжнародных конкурсаў, ён карыстаецца поспехам у гледачоў. Але часам яшчэ адчуваецца ў яго недастатковае валоданне сцэнічным майстэрствам, не хапае артыстызму. Ад опернага спевака неабходнасць сцэнічнага жыцця ў вобразе — далёка не апошняе патрабаванне. Нават у канцэртах любое выступленне саліста павінна быць падрыхтавана не толькі вакальна. Вяртаючыся да Сухіна-Дасіфея, трэба адзначыць, што Аскольд надзвычай захапіўся гэтай сваёй новай работай. Будзем спадзявацца, што ён пакажа сябе ў ёй і як таленавіты спявак, і як тонкі шматпланавы акцёр.

А вось што кажа Віктар Чарнабаеў аб сваёй новай ролі:

— Я вельмі хацеў калісьці выконваць партыю Дасіфея. А далі — Івана Хаванскага.

— Ну і як — змірыліся?

— Гэта не тое слова. Нават захапіўся. Хачу, каб атрымаўся гэты вобраз фанабэрыстага, уладалюбівага інтрыгана, які здраджвае сваім «дзеткам» стральцам.

Марфу — адзін з найцікавейшых жаночых вобразаў у рускай опернай класіцы — выконваюць у спектаклі Л. Галушкіна, С. Данілюк і Л. Анегіна.

— Хачу паказаць жанчыну адданую, верную сваёй справе і каханню, якая не ідзе на кампрамісы са сваім сумленнем, не ўмее прыстасоўвацца..., — гаворыць адна з выканаўцаў ролі Святлана Данілюк.

Цікава, якая яна атрымаецца, Марфа, у гэтых трох розных па акцёрскай індывідуальнасці, таленавітых спявачак? Дарэчы, аб Лілii Анегінай. Аб гэтай уладальніцы цудоўнага мецца-сапрана пакуль што часцей за ўсё можна пачуць: «Якая яна Азучэна!» (старая цыганка ў «Трубадуры»). А гады ідуць. Акцёрскі шлях, у прыватнасці, у вакалістаў, не такі ўжо і доўгі. І вельмі бывае крыўдна назіраць «прастой» таленту. Думаецца, што прычына тут у недастатковай творчай актыўнасці Ліліі Анегінай. Кожны раз, калі бачыш яе на сцэне, хочацца крыкнуць: «Ліля, падцягніцеся, увайдзіце ў «форму», выдайце такое, каб глядач рушыў з месца, бо з такім голасам, як у вас, можна шмат чаго дасягнуць!» Не будзем загадваць наперад, але работа Л. Анегінай над вобразам Марфы ўсяляе добрыя надзеі. Што ж, як кажуць, у добры час.

Праца над «Хаваншчынай» увайшла ў апошнюю фазу: ідуць аркестравыя рэпетыцыі. Неўзабаве прэм'ера.

Калектыў Беларускага опернага тэатра з вялікім хваляваннем чакае сустрэчы з гледачом. Чакае. Спадзяецца на поспех. Працуе.

Б. ШАРАШЭЎСКАЯ.

ПАХОДЖАННЕ СВЕТУ

(Навуковая праца. Правільней, навукова-папулярная)

Раней на зямлі не было нічога. Уласна кажучы, не «на зямлі» не было нічога, а наогул нідзе не было нічога... І зямлі не было. Пуста скрозь было... Ну, ні выйсці табе нікуды, ні выехаць...

Быў бог... Сам гасподзь-Саваоф... Дзе ён быў — невядома... Але быў... Быў ён нідзе... Тады не было нічога, а на гэтым нічога сядзеў бог... Лятаў... Дзе лятаў — невядома... Бо тады паветра не было... Але лятаў, бо на тое ён бог... А раз бог, значыць, ён мог лятаць, хоць і не было дзе лятаць... Лятаў-лятаў бог, куды ні зірне — цёмна... Чорна скрозь... Хоць і таго скрозь не было, бо не было нічога... Цёмна богу, хоць тады і цемры не было, бо цемра з'явілася тады, калі ўжо даведаліся пра святло... Пуста было, хоць і пустата з'явілася толькі тады, калі ўжо ведалі пра непустое.

Адным словам, агоркла богу лятаць у нечым, чаго не было... Паглядзець бы, дзе лятаеш — нельга, бо няма на што глядзець, а глянуць хочацца, хоць і хацення тады не было... Становішча не бліскучае, хоць і становішча тады не было.

Азірнуўся бог ва ўсе бакі, хоць і бакоў тады ніякіх не было...

І зрэшты, як гаркне бог:

— Хай будзе ясна!

Гэта быў першы дзень, хоць і дзён тады не было.

І стала скрозь ясна... Ясна-яснютка...

Паглядзеў бог — ясна... А не відаць нічога, бо не было на што глядзець...

Глядзеў-глядзеў бог...

— Што ж, — кажа, — і далей лятаць?!

Крылы баляць, хоць і крылаў у яго не было...

— Трэба, — гаворыць, — кватэру сабе шукаць!..

А дзе яе знойдзеш? Жыладдзелаў тады не было...

— Каб ты спуставала, ліхая гадзіна! І як гаркне:

— Хай будзе неба! Хай будзе цвердзь!

Як закруцілася-закруцілася-закруцілася (хоць і круціцца не было чаму), і выкруцілася неба... Выкруцілася і зямля. Цвердзь!

Паляцеў тады бог на неба, сеў (хоць не было на што і садзіцца), пагладзіў бараду і кажа:

— Ну, цяпер справа пойдзе на ўсе сто працэнтаў! А ну, — гаворыць, — зямля — па правую руку, а вада — па левую! (Хоць і вады тады не было)...

Адчыкрыжыў ён ваду ад зямлі...

— А ну, — гаворыць, — зямля, гані розныя расліны!

Пачалі дубы, ясені, бярозы расці...

Растуць, і растуць, і растуць. І дасюль растуць...

І сонца няма, а яны растуць...

— Расцяце? — пытае бог. — Даўно б так! Ну, не турбуйцеся — зараз сонца будзе. І месяц зараз будзе! І зоркі будуць!

Махнуў бог рукою — і праўда:

— Як заззяла сонца, заблішчаў месяц, задрыжалі зоркі...

Было гэта ноччу (хоць і ночы тады не было), а сонца свеціць і месяц свеціць, і зоркі блішчаць...

І наогул, такога бог нарабіў, што і дасюль дзіўна.

Гэта быў ужо чацвёрты дзень.

Падлічваў бог, хоць і лічбаў тады не было...

На пяты дзень устаў бог, дзівіцца — вады хоць захлыніся, лясы павырасталі, і хоць бы табе адна рыбка, і хоць бы табе адна пташка...

А каб цябе пярун высмаліў!

— А ну, — гаворыць, — заварушыся, рыбка! А ну, — гаворыць, — зацвірынькайце птушкі!..

Хвілін пяць — і як ударыла рыба, як зацёхкаў курскі салавей, «Закувала ды сіва зязюля», «Ой ляцелі гусі з броду», «Калілася чорна галка», «Крумкач глюгу звесіў...» Адным словам, рыбы і птушкі пайшлі...

Шостага дня сядзіць бог і думае:

— Усё ёсць! А людзей няма!.. І звяроў няма! Хто ж будзе свечкі ставіць? Хто ж мне будзе малебны служыць?

Махнуў рукою — пабеглі розныя звераняты!

А потым схапіў камяк гліны, плюнуў, замясіў, зляпіў чалавека, дзьмухнуў на яго... Чыхнуў першы чалавек і адразу:

— Слава госпаду богу! Здравія жалаю, ваша правасхадзіцельства!

— Не, — гаворыць бог, — так мяне не велічай!.. Царскіх генералаў так велічацьмеш, а мне спявай: «Святы божа, святы крэпкі!..» Кладзіся, Адам!

Лёг Адам!

Ухапіў бог Адама за рабро... Тузець! Вырваў рабро — дзьмухнуў.

— От табе Ева! А я ляжу спаць!

Цалюсенькі сёмы дзень даваў бог храпака.

А на восьмы ўстаў, азірнуўся — і галавою пакруціў:

— Ох, і нарабіў жа!..

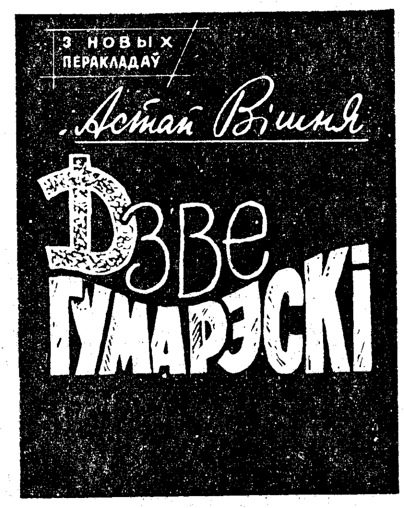
. . . .

Вось і ўся гісторыя пра паходжанне свету... Не новая яна, праўда, але яе ў апошні час забываць пачалі.

Я напомніў...

Напомніў для таго, каб не забывалі... Бо не за гарамі страшны суд, і непрыемна будзе смажыцца на скаварадзе за тое, што забылі самыя галоўныя божыя справы. Бо ўсё, што бог рабіў потым, — ярунда супраць яго першых крокаў, якімі ён праславіўся — назаўсёды, і зараз, і на будучае, і на векі вякоў.

Амінь...

ЗВАНАРЫ

I.

— Дррр!.. (паўза).Дрррр! (паўза)...Дрррр! Гэта звоніць тэлефон.

— О божа мой! Зноў! — гэта або гаворыць сам сабе, або думае заклапочаны чалавек і бярэ тэлефонную трубку.

— Ну?!

Потым заклапочаны чалавек устрэсвае галавою і таропка гаворыць у тую самую трубку:

— Прабачайце, не «ну?!», а я вас слухаю!

Нехта пра нешта гаворыць тэлефонам заклапочанаму чалавеку. Заклапочаны чалавек слухае. Паслухаўшы, сярдзіта кідае:

— Ну?!

Заклапочаны чалавек яшчэ некаторы час слухае, потым нервова кладзе трубку на тэлефон.

— Павар'яцелі!.. — мармыча заклапочаны чалавек.

...Дррр!

— Ну?! — узяўшы трубку, зноў пытаецца той самы чалавек. — Прабачце, я вас слухаю!

...— Не, не перабілі! Я сам перабіў!

...Дррр!.. Дрррр! Дррр!

II.

Адказны чалавек, які працуе ў адной кіруючай установе, штодзень прыходзіць на работу, як яму і належыць, а дзевятай гадзіне раніцы.

Чалавек гэты выконвае адказную работу, распрацоўвае і вырашае справы, над якімі трэба і падумаць, трэба пра гэтыя справы і прачытаць нямала матэрыялаў, праглядзець кніжкі, прыкінуць, параўнаць, узважыць, а потым ужо вырашыць.

Гэта чалавек разумовай працы...

Ну, от, значыць, роўна а дзевятай гадзіне раніцы чалавек садзіцца за стол...

Раптам:

— Дрррр! — тэлефон.

Адказаўшы на першы званок, чалавек разгортвае справы, чытае...

— Дрррр!

— Я вас слухаю!

Пасля пятнаццатага «дрр!» чалавек, беручы тэлефонную трубку, ужо гаворыць не «я вас слухаю», а «ну?!», а потым, схамянуўшыся, папраўляецца: «Прабачце, не «ну?!», а я вас слухаю!»

Пасля семдзесят пятага «дрр!» чалавек доўга-доўга глядзіць на тэлефон, потым, нібы штосьці прыгадаўшы, гаворыць «ага!», бярэ тэлефонную трубку і кажа:

— Вы мяне слухаеце?

Пасля сто адзінаццатага «дрр» адказны чалавек хапае ў рукі не трубку, а тэлефонны апарат, прыкладае яго да вуха і здзіўляецца:

— Глядзі, пацяжэла як трубка! І нязручна неяк яе да вуха прыкладаць!

Потым думае, думае, думае і раптам несамавіта крычыць:

— Гало! Ды гало ж... такой-та мацяры!

І падае ў крэсла.

Потым падымаецца з крэсла, падыходзіць да акна, на дварэ вясна, на зялёна-кучаравай ліпе пад акном скачуць, весела цвіркаючы, вераб'і.

Чалавек углядаецца ў вераб'ёў і ніяк не можа прыпомніць, што такое, якія гэта вясёлыя пташкі носяцца...

Потым усё-такі прыпамінае, што гэта вераб'і, ніякавее ад гэтага, як ён мог забыць вераб'ёў, гэта яго злуе, і ён сярдзіта гаворыць:

— Тэлефон бы вам на ліпу павесіць! Вы б так не вясяліліся, не цвіркалі!

III.

А якія, каб папытаў, такія справы вырашаў адказны чалавек, не выпускаючы з рук тэлефоннай трубкі, цэленькі рабочы дзень?

Першыя званкі, з дзевятае, прыкладна, да дзесятае гадзіны, вельмі моцна цікавіліся, як маецца адказны чалавек, як яму спалася, што яму снілася і да т. п.

Ранішнія званары намагаліся ўсякімі такімі «наводзяшчымі» сказамі намякнуць чалавеку, што яны ўжо на рабоце, што, маўляў, ніколі яны на работу не позняцца, а прыходзяць своечасова, а некаторыя кідалі, так між іншым, што для іх прыйсці на работу за пятнаццаць-дваццаць хвілін да пачатку рабочага дня — не толькі звычка, а жыццёвая неабходнасць, якая дае ім не радасць, а проста-такі дысцыплінарнае захапленне!

— Я і дзяцей так выхоўваю! — пераконваў адказнага чалавека адзін з такіх ранішніх званароў і пры гэтым штохвілінна перапытваў: — А вашы дзеткі як? Пляскаюць языкамі, што шкарлятына ходзіць! Берагчы трэба! Я сваіх у дзіцячы садзік ані-ні! Дзеці ж — гэта дзеці! А мы бацькі, дык і павінны быць бацькамі!

Кінуўшы яшчэ некалькі такіх афарызмаў, званар канчае размову:

— Ну усё! Пазвоньвайце!

. . . .

...Часцяком просяць вырашыць такія складаныя і прынцыповыя пытанні:

— У нас каля пакоя дыктараў жыве свачка з дзецьмі. Дзеці шумяць, перашкаджаюць дыктарам. Ці нельга гэтую свачку перасяліць у іншы пакой?

— А свабодны пакой ёсць?

— Ёсць! Ужо вызваліўся!

— Дык навошта тады пытаеце?

— Ды ведаеце, яно, як кажуць... Хе-хе-хе! На рыбалцы не былі?

— А я рыбалкаю не захапляюся!

— І я не захапляюся. А некаторыя вудзяць! Хе-хе-хе! Ну, пакуль!

. . . .

...— Турбуе вас кандыдат філалагічных навук Іван Іванавіч Кропказкоскаю!

— Ужо абаранілі? Віншую!

— Абараніў, абараніў! Цяжкавата было! Падняў жа тэму! Бялінскі за такую не браўся!

— А цікава, якую ўсё-такі вы тэму ўзялі?

— «Уплыў дубовых паліц на вокладку «Кабзара» Т. Р. Шаўчэнкі выдання 1871 года».

— Цікавая тэма! Дык што вас хвалюе?

— Як вы думаеце, ці не лепш нам слова «льюць» пісаць не проста «льюць», а пасля літары «лы» ставіць апостраф?

— Які «апостал»?

— Ды тую коску, што хвастом угору!

— Вунь яно што! Гэта не ў маёй кампетэнцыі... Апосталы — гэта тэма багаслоўская!

— Прабачце!

. . . .

— Прывет! Прывет!

— Хто гэта?

— Не пазнаў? А на вайне памятаеш, ты на Эльбе, а я на Дунаі!

— Памятаю! Ёсць такая Эльба, і Дунай ёсць! Дык што вас цікавіць?

— У інструкцыі сказана, што рыхліць міжрадкоўі кукурузы патрэбна ўдоўж і ўпоперак. А калгас «Зара» спачатку пракультываваў упоперак, а потым ужо ўдоўж? Ці ставіць на бюро, ці не?

— Стаў! Стаў! Стаў на бюро! — закрычаў адказны чалавек. — А потым і сам на бюро станавіся! Усё!

IV.

Тэлефон, кажуць, вынайшаў нямецкі настаўнік Піліп Рэйс, а ўдасканаліў амерыканец Бэл.

Яны — не вінаватыя.

Каб яны ведалі, што з'явяцца такія «званары», яны ўстрымаліся б.

Пераклаў з украінскай Павел МІСЬКО.

Хай заўжды будзе сонца!..

Фотаэцюд А. ГЛІНСКАГА.

АРХІЎ ПАПАЎНЯЕЦЦА

Цэнтральны дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва БССР папаўняецца новымі дакументальнымі матэрыяламі

Нядаўна Іван Шамякін перадаў у архіў вялікі фонд. У фондзе — машынапіс і аўтографы раманаў «Глыбокая плынь», «Крыніцы», «У добры час», «Трывожнае шчасце», «Сэрца на далоні», урыўкі з рамана «Снежныя зімы». Цікавасць уяўляюць варыянты з вялікай колькасцю аўтарскіх правак, што сведчыць аб настойлівай працы пісьменніка над словам. Шмат арыгіналаў апавесцяў і апавяданняў Івана Шамякіна за час з 1948 па 1968 год.

Арыгіналы артыкулаў, нарысаў, рэцэнзій, дакладаў і выступленняў ілюструюць шматгранную грамадскую дзейнасць пісьменніка.

Многа ў фондзе пісем чытачоў, біяграфічных матэрыялаў.

Зараз фонд праходзіць навукова-тэхнічную апрацоўку і ў хуткім часе будзе прадстаўлены даследчыкам і ўсім тым, каго цікавяць творчы шлях і жыццё пісьменніка.

К. ЖОРАВА,
дырэктар Цэнтральнага дзяржаўнага архіва літаратуры і мастацтва БССР.

НЕ ЗАРАСТАЕ НАРОДНАЯ СЦЕЖКА

Мемарыяльны музей М. П. Шмырова — адзін з запаветных куткоў Віцебска. Сюды прыходзяць былыя партызаны, шматлікія экскурсіі рабочых, сялян, студэнцкай і школьнай моладзі.

Пазнаёміцца з вялікай экспазіцыяй, прысвечанай жыццю і барацьбе легендарнага беларускага героя «бацькі Міная» прыязджаюць і госці з-за мяжы. Усхваляваныя запісы ў кнізе водгукаў музея пакінулі дэлегацыі Польскай Народнай Рэспублікі і Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі.

Днямі мемарыяльны музей М. П. Шмырова наведала пяцісотая экскурсія. За чатыры месяцы з дня адкрыцця музея ў ім пабывала каля 50 тысяч наведвальнікаў.

Л. СТУДЗЕНЫ.

ТЭЛЕБАЧАННЕ

30 снежня

Першая праграма. 10.00 — навіны (М). 10.15 — у дні школьных канікул. «Цені старога замка». Тэлевізійны шматсерыйны мастацкі фільм. Першая серыя (М). 10.55 — «Маршрутамі пяцігодкі». Перадача з Ульянаўска. 11.25 — канцэрт лаўрэатаў Усесаюзнага фестывалю самадзейнага мастацтва (М). 12.30 — для дзяцей. «Выстаўка Бураціна». (М). 16.55 — праграма перадач. 17.00 — для дзяцей. «Казка навагодняй ночы». Тэлевізійны лялечны спектакль. 17.30 — «Дзень за днём». Штотыднёвы агляд. 18.00 — «Пятнаццаць раўнапраўных». Да Дня ўтварэння СССР (М). 18.30 — «Купалаўцы». Прэм'ера дакументальнага фільма Беларускага тэлебачання. 19.15 — «Анна Карэніна». Мастацкі фільм. Другая серыя. 20.30 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 21.15 — кінапанарама (М). 22.45 — «Вецер вандраванняў». Тэлевізійнае падарожжа. 23.45 — навіны (М).

31 снежня.

Першая праграма. 10.00 — навіны (М). У дні школьных канікул. 10.15 — «Цені старога замка». Тэлевізійны шматсерыйны мастацкі фільм. Другая серыя (М). 10.55 — «Табе, юнацтва!» 11.40 — «Калі запальваюцца ёлкі». Мультфільм. (М). 12.00 — «З вясёлым сябрам барабанам». Перадача з Кіева. 16.10 — праграма перадач. 16.15 — для старшакласнікаў. «Таленты і паклоннікі». Навагодні конкурс юнацкіх самадзейных вакальна-інструментальных ансамбляў. 16.55 — «Гадзіна Радзімы». Навагодні рэпартаж (М). 18.00 — навіны (М). 18.15 — каляровае тэлебачанне «Восем вядомых». Музычная вясёлая праграма (М). 19.30 — каляровае тэлебачанне. Тэлевізійны тэатр мініяцюр. «Трынаццаць крэслаў». 1-я частка (М). 20.30 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 21.10 — каляровае тэлебачанне. «Восем вядомых». Мініяцюр. «Трынаццаць крэслаў». 2-я частка (М). 22.10 — «Выкраданне». Прэм'ера тэлевізійнага фільма-рэвю. Першая частка (М). 23.50 — «З Новым годам, таварышы!» Віншаванне савецкага народа. 24.00 — каляровае тэлебачанне. «Выкраданне». Прэм'ера тэлевізійнага фільма-рэвю. Другая частка (М).

Другая праграма. 18.30 — дзіцячы экран. «Дванаццаць месяцаў». Мультыплікацыйны фільм. 19.25 — «На падмостках сцэны». Мастацкі фільм. 20.50 — «Чатыры бландзінкі, чатыры брунеткі». Фільм-канцэрт. 21.30 — «Таварыш цырк». Дакументальны фільм.

1 студзеня

Першая праграма. 9.40 — праграма перадач. 9.45 — навіны (М). У дні школьных канікул. 10.00 — «Будзільнік» (М). 10.30 — «Цені старога замка». Тэлевізійны шматсерыйны мастацкі фільм. Трэцяя серыя. (М). 11.05 — «Казка пра Снягурачку». «Снегавыя дарожкі». Мультыплікацыйныя фільмы (М). 11.30 — для дзяцей. «Прыходзь, казка». Перадача з Пяцігорска. 12.00 — «Рабі з намі, рабі, як мы». Перадача з Берліна. 13.00 — «Святочныя рытмы». Канцэрт народнага дзіцячага ансамбля «Равеснік» Палаца культуры прафсаюзаў БССР. 13.35 — дзіцячы экран. «Навагодняе падарожжа». Мультыплікацыйны фільм. 13.45 — навіны (М). 13.50 — каляровае тэлебачанне. Для дзяцей. «Снежная каралева». Мастацкі фільм (М). 15.15 — «Уступаючы ў год 70-ы» (М). 16.00 — «Навагодняе музычнае інтэрв'ю». Святочны агляд. 16.50 — «Кнот». Сатырычны кіначасопіс. 17.00 — навіны (М). 17.10 — каляровае тэлебачанне. «Тысяча вальсаў» (М).

Другая праграма. 13.00 — «Аб'ектыў». Тэлевізійны клуб фотааматараў. (М). 13.45 — для дзяцей. «Хаціна дзядзькі Тома». Тэлевізійны спектакль. 16.00 — у эфіры — «Маладосць». «Калі мары збываюцца» (М). 19.10 — дзіцячы экран. «Пеўнік і сланечнік». Лялечны фільм. 19.40 — «Калі ёлка запальвае агні». Навагодняя вясёлая праграма. 20.40 — «Канікулы ў каменным веку». Мультыплікацыйны фільм для дарослых. 21.10 — «Дывертысмент і крыху фантазіі». Фільм-балет.

Наступны нумар «Літаратуры і мастацтва» выйдзе 1 студзеня 1970 года.

КУТОК КАЛЕКЦЫЯНЕРА

УСЕСАЮЗНАЯ ЮНАЦКАЯ

Падведзены вынікі Усесаюзнай юнацкай філатэлістычнай выстаўкі, прысвечанай 100-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. Яна праводзілася з 25 кастрычніка па 14 лістапада 1969 года ў залах Кіеўскага дзяржаўнага музея ўкраінскага мастацтва. Арганізатарамі выстаўкі былі Усесаюзнае таварыства філатэлістаў, ЦК ЛКСМУ, Міністэрства сувязі і асветы УССР і Украінскае рэспубліканскае аддзяленне Усесаюзнага таварыства філатэлістаў.

Экспазіцыя выстаўкі была разгорнута на 300 стэндах, на якіх размясцілася 3 600 альбомных лістоў. Калекцыі прыслалі юныя філатэлісты 140 гарадоў і населеных пунктаў СССР. Сярод экспанатаў былі калектыўныя зборы 35 школ і дамоў піянераў.

Экспазіцыя гэтай буйнейшай юнацкай філатэлістычнай выстаўкі была прысвечана жыццю і рэвалюцыйнай дзейнасці У. І. Леніна, барацьбе савецкага народа за здзяйсненне яго вялікіх запаветаў, дасягненням савецкага народа ў галіне прамысловасці, сельскай гаспадаркі, навукі, тэхнікі.

За лепшыя калекцыі былі прысуджаны 363 узнагароды. Апрача дыпломаў, клубам і гурткам юных філатэлістаў і асобным удзельнікам прысуджаны спецыяльныя прызы ЦК ВЛКСМ, Міністэрства сувязі СССР і УССР, ЦК ЛКСМУ, Міністэрства асветы УССР, праўлення Усесаюзнага таварыства філатэлістаў, Саюза балгарскіх філатэлістаў і іншых арганізацый.

Міністэрства сувязі СССР выпусціла спецыяльную марку, прысвечаную выстаўцы, і маркіраваны канверт. Было арганізавана гашэнне карэспандэнцыі выставачнымі штэмпелямі.

Анатоль КАЧЫНСКІ,
намеснік старшыні праўлення Усесаюзнага таварыства філатэлістаў, (АДН).

КУЛЬТУРНАЕ ЖЫЦЦЁ ЗА РУБЯЖОМ

ПАЭТ, ЯКІ ЎСЛАЎЛЯЕ МУЖНАСЦЬ

У кніжных магазінах Рыма з'явілася навінка. Ярка-белая вокладка з каляровым партрэтам валявога чалавека: загарэлы твар паўднёвага жыхара, удумлівы позірк карых вачэй, шчыльна сціснутыя губы. Такім глядзіць з вокладкі кнігі Сальватора Квазімода — буйнейшы італьянскі паэт нашага часу. Рэдактары выдавецтва Мандадоры старанна падабралі, сістэматызавалі і ўпершыню выпусцілі паэтычныя творы, напісаныя ім амаль за паўвека.

С. Квазімода нарадзіўся ў г. Модзіка на востраве Сіцылія ў 1901 годзе ў сям'і чыгуначніка. Разам з бацькам ён многа ездзіў па краіне. З юных гадоў бачыў цяжкую долю сялян Сіцыліі і Калабрыі, напружаную працу дзеля кавалка хлеба рабочых і партавікоў Неапаля. Пасля заканчэння сярэдняй школы вучыўся ў рымскім політэхнічным інстытуце. Потым працаваў чарцёжнікам на будаўніцтве, удзельнічаў у пракладцы дарог і мастоў на поўдні Італіі.

У вольны ад працы час многа чытаў і пад уплывам сучасных яму італьянскіх паэтаў сам стаў спрабаваць пісаць. Упершыню тры яго вершы былі надрукаваны ў 1930 годзе ў часопісе «Саларыа». У тым жа годзе ў Фларэнцыі выйшаў і першы палітычны зборнік С. Квазімода «Воды і землі». Хутка малады паэт пасяліўся ў Мілане і цалкам аддаўся літаратурнай працы. Аднак ва ўмовах фашысцкай Італіі яго паэзія, як і творчасць іншых паэтаў, была далёкая ад вострых сацыяльных праблем краіны.

Другая сусветная вайна з'явілася пераломным момантам у светапоглядзе і ва ўсёй творчасці С. Квазімода. Падзенне дваццацігадовага рэжыму чорнарубашачнікаў, зверствы гітлераўцаў у перыяд акупацыі Паўночнай Італіі, магутны рух Супраціўлення як бы адкрылі паэту вочы на свет.

Уздым рабочага руху ў Італіі, звяржэнне манархіі, якая заплямiла сябе сувяззю з фашызмам, устанаўленне рэспублікі — уся гісторыя краіны праходзіць пад пільным поглядам паэта. С. Квазімода ўсё часцей і часцей звяртаецца да герояў руху Супраціўлення — вобразаў тых бясстрашных барацьбітоў, якія, не шкадуючы свайго жыцця, змагаліся за Італію, у якой людзі маглі б жыць лепш і свабодней.

Паэт услаўляе мужнасць салдат і патрыётаў, якія загінулі на берагах Волгі і Віслы, у Мінску, Мілане і Марцабота. Ён піша вершы аб сямі братах-партызанах Чэрві, сялянскіх хлопцах з вобласці Эмілія-Раманья, якіх расстралялі фашысты.

У кастрычніку 1957 года С. Квазімода пад уражаннем паспяховага запуску ў Савецкім Саюзе першага ў свеце штучнага спадарожніка зямлі піша свой вядомы верш «Новаму месяцу». Гэта быў першы паэтычны водгук на Захадзе, прысвечаны пачатку касмічных даследаванняў.

Паэзія С. Квазімода набывае агульнанацыянальнае і еўрапейскае гучанне. У 1958 годзе за зборнік «Зямля непараўнальная» яму прысуджана прэмія «Віярэджа» — вышэйшая літаратурная ўзнагарода Італіі. Яго вершы перакладаюцца на французскую, англійскую і рускую мовы.

Улетку 1958 года паэт прыязджае ў Маскву, дзе ўдзельнічае ў дыскусіі італьянскіх і савецкіх паэтаў, шырока знаёміцца з творчасцю многіх літаратараў нашай краіны. Нечаканая хвароба прыкавала паэта да пасцелі. Ён праляжаў у бальніцы ў Маскве шэсць месяцаў. Лепшыя ўрачы савецкай сталіцы вылечылі яго. Вярнуўшыся ў Італію, Квазімода напісаў хвалюючы верш пад загалоўкам «Варвара Аляксандраўна». Ён быў прысвечаны медыцынскай сястры бальніцы імя Боткіна В. А. Кручынінай, якая неадступна даглядала хворага паэта на працягу паўгода. Гэтыя вершы ў той час былі знакам павагі да ўсёй Краіны Саветаў, да яе гісторыі і культуры.

У кастрычніку 1959 года С. Квазімода прысуджаецца Нобелеўская прэмія па літаратуры. Да сына сіцылійскага чыгуначніка прыходзіць сусветная слава.

У Савецкім Саюзе вершы С. Квазімода публікаваліся ў газетах, часопісах і розных зборніках. На рускай мове выйшлі дзве асобныя кнігі паэта: «Мая краіна — Італія» і «Выбранае», якія атрымалі высокую ацэнку савецкай крытыкі.

У чэрвені мінулага года С. Квазімода не стала. Кнігі ж яго будуць жыць доўгія і доўгія гады як сведчанне высокага паэтычнага таленту, які застаецца ўсім людзям зямлі і пасля смерці вершатворцы.

Д. СЦЯПАНЧАНКА,
карэспандэнт ТАСС.

Рым.

У РЭДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Дазвольце праз вашу газету выказаць глыбокую ўдзячнасць усім арганізацыям і ўстановам, сябрам і таварышам, хто разам з намі падзяліў гора і смутак з прычыны заўчаснай смерці дарагога нам чалавека Пятра Фёдаравіча Глебкі.

Сям'я і родныя нябожчыка.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.
Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара). Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, А. С. ГРАЧАНІКАЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адназнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-21-53, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-22-04, аддзела інфармацыі — 33-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

Індэкс 63856. Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. АТ 19152

